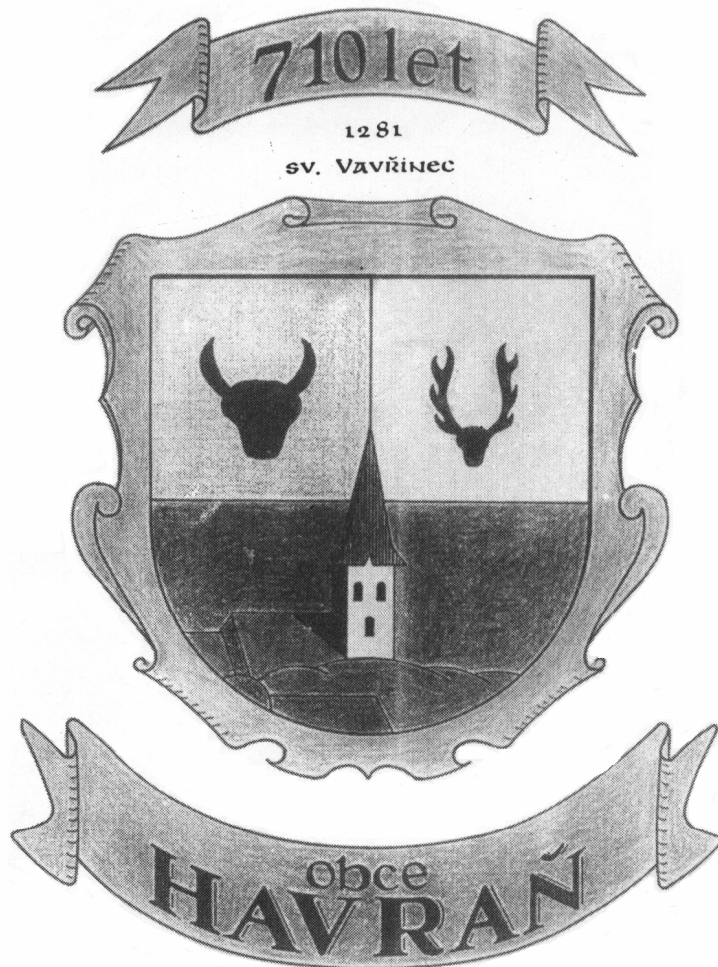

Obecní úřad Havraň
Okresní muzeum Most

710 let obce Havraň

Sborník k příležitosti oslav výročí založení obce

Havraň 1991

Vážení občané,

zakoupili jste si publikaci, která vychází k 710. výročí založení naší obce. Je to publikace, která přináší poznatky z historie obce a z široké oblasti vědeckého a historického poznání.

Věřím, že se komisi pro přípravu 710. výročí založení naší obce podařilo předložit Vám zajímavosti, které jste mnohdy ve svém běžném životě ani nevní-
mali. Obecní úřad v Havraní se rozhodl vydat publi-
kaci proto, abychom všichni mohli posoudit, jak
se v naší obci žilo, jak se žije a jak se bude žít
v příštích letech.

Samotné vydání sborníku svědčí o tom, že naše
obec má schopné a tvůrčí občany, že bychom si
toho měli více vážit a dávat jim větší prostor. Z
tohoto hlediska bych chtěl využít několika řádků
k tomu, abych poděkoval předsedovi organizačního
výboru pro oslavy 710. výročí obce panu Václavu
Štodolovi, který má na vydání sborníku největší

podíl. Chtěl bych také poděkovat celému
organizačnímu výboru za jeho trpělivou práci, kterou
věnovali všichni jeho členové ve svém volném čase.
Děkuji také všem za jejich příspěvky. Věřím, že
se celému kolektivu podařilo obohatit touto knihou
vědomosti o naší obci.

Jistě všichni najdete v knize to, co Vás zajímá.
Každý z Vás, kdo bude knihu číst, určitě přijde
na různé podněty, kterými přispěje k vydání příští
publikace o obci Havraní a jejím okolí.

Při čtení knihy Vám přeji příjemnou pohodu.

Havraň, 6. června 1991

Josef M a j e r č i n
starosta obce

Z HISTORIE HAVRANĚ

PhDr. Libuše Pokorná, Okresní muzeum Most

Cílem tohoto příspěvku není snaha podat ucelený
výklad dějin obce, ale potřeba upozornit na nutnost
historického zkoumání zemědělského území, jehož
přirozeným centrem se stala sídlištní lokalita a po-
zdější ves Havraň.

Její dlouholetý úzký kontakt s nedalekým bývalým
královským městem Mostem nám skýtá do budoucna
možnost odhalit nová zjištění z minulého života obce
a jejího okolí. Tím, že nebyla Havraň jednoznačně
zahrnuta do hlavní těžební oblasti SHR, spíše se
s jejím zánikem počítalo perspektivně, zůstala ve
stínu zájmu památkářů, historiků, etnografů a jiných
odborných pracovníků. Havraň však zůstává do
budoucna živou obcí, proto má možnost do své minu-
losti se vracet a čerpat z ní mnohá poznání pro svůj
život následující.

Četné nálezy z pravěkého období svědčí o dlouho-
leté kultivaci půdy zemědělským lidem v širokém
pásmu jižní části Mostecka. Na stejný způsob obživy
navázal od 6. století n.l. také příchozí slovanský
lid, který tak uchoval nejen kontinuitu, ale zároveň
rozšířil osídlení této krajiny o další lokality. Život
protohistorických Slovanů můžeme rekonstruovat pou-
ze na základě archeologických nálezů, protože docho-
vané písemné zprávy jsou vzácnou výjimkou. Teprve
v době, kdy se formuje a upevňuje stát pod vládou
Přemyslovců, můžeme pozvolna metody archeologické
vědy nahrazovat metodami historickými.

Od 12. století se na Mostecku uplatňuje nový
stupeň společenského vývoje, který byl vyvolán
přirozeným nárůstem počtu obyvatel a následně zvý-
šenou potřebou rozšíření živné půdy.

Vzrůstající potřeba větších ploch kultivované půdy
a uplatňovaný proces s intenzivnějším způsobem
jejího obdělávání urychlovaly délbu práce a tím i spo-
lečenskou diferenciaci obyvatelstva. Velmi rychle na-
rostly sociální rozdíly podle různých stupňů
společenské závislosti. Území Mostecka vyjme
zalesněných částí Krušnohoří se dostalo do područí
vybraných šlechtických rodů a církevních řádů,
jejichž další rozpínavosti se snažila panovnická moc
založením královského města. Již v první polovině
13. století víme bezpečně o existenci města Mostu,
které využilo náklonnosti panovnického rodu, aby
se záhy stalo novým mocným feudálním pánem širokého
okolí. Plnou podporu mělo město zejména od českých
králů Václava I, Přemysla Otakara II a Václava II,
neboť pro ně Most plnil funkci klínu, kterým se
omezovala majetková rozpínavost okolní šlechty a
církevních řádů. Postupně uplatňovaný kolonizační
proces ve prospěch zemědělství, řemesla i obchodu
vytvořil zároveň podmínky pro vznik národnostně
smíšeného území.

Během 14. a 15. století se na Mostecku setká-
vame s dalšími menšími šlechtickými rody, jež získá-
vají majetek vzájemnou koupí a prodejem částí obcí
nebo pozemků se selskými dvory. Této příležitosti
využívá také královské město Most, aby i ono po-
stupně rozšiřovalo svůj majetek. Jeho vliv se uplat-
ňuje také v Havraní a okolních vsích.

V písemných pramenech se poprvé setkáváme
s užitím jména Havraň v roce 1281 ve spojitosti s oso-
bou Qual de Habran (Chval z Havraně). Prameny
z roku 1337 zaznamenávají jméno Jesco de Hawran
ecclesiae in Hawran a v roce 1338 Ješko dictus Hav-
ránek de Hauranye.

Od této doby se v následujících archívních prame-
nech objevuje jméno Havraň v různých obměnách: in

villa Hawrancy, z Havrana, Hawranie, Habran, Habern. Antonín Profous v knize Místní jména v Čechách (I. díl, str. 531-532) uvádí, že jméno Havraň vzniklo zvláštní příponou k osobnímu jménu Havran a znamenalo Havranův dvůr. Tomuto jménu se v po němčované krajině nerozumělo docela a tak dostávalo tvar Havran, v Havraně, z Havrana nebo dokonce Havrany.

Z historického hlediska je výklad vzniku názvu obce důležitý, protože se tím dokladuje vývoj života lidí v určité sídelní lokalitě. I drobná zmínka, že roku 1346 Trost zvaný Winkler prodává svůj majetek Havraň (Habran) oseckému klášteru, mnohé napovídá o vzájemných majetkových vztazích ve středověku.

V období předhusitském se setkáváme v Havrani s konkrétním šlechtickým rodem jako jejím majitelem. Z datovaného údaje se dovídáme, že 6. března 1417 zakládá Albert z Koldic při oltáři sv. Marie Magdaleny v Teplicích dvě týdenní mše s platem 4 kop grošů, který lpí na vsích Havraň a Skalice.

Sledujeme-li dějiny obce v předhusitském období, zajímá nás také existence kostela, která předurčuje význam společensko-ekonomického postavení dané obce. U Havraně je zmiňován kostel sv. Laurence (Vavřince) již k roku 1379, jemuž pravděpodobně předcházela gotická kaple. Jeho vazba ke gotickému slohu je zřejmá ještě dnes při vnějším pohledu, přestože prošel částečnou barokizací. Dokladují to dochovaná hrotitá okna s kružbami a hrotitý portál na jižní boční straně kostela, nad nímž je osazena reliéfní kamenná deska s volskými rohy a parožím jelena. Gotické prvky jsou dochovány rovněž uvnitř kostela, kde je kněžiště sklenuto jedním polem křížové žebrové klenby s paprscitým závěrem a se svorníky, z nichž jeden monogram a druhý znak Mostu s letopočtem 1550. Možná se při bližším ohledání objeví i ka-

menické značky, které prostřednictvím historiků umění řeknou více nejen k architektuře kostela, ale prozradí i hlubší vazbu ke stavitelům a kameníkům, kteří se během 16. století podíleli na výstavbě významných budov v obnovovaném Mostě po ničivém požáru v roce 1515. Ani rozluštění monogramu nemusí být bez zajímavosti pro objasnění havransko-mosteckých vztahů v době vlivu luteránské víry.

Vedle písemné datace je vznik havranského kostela doložen také lidovou pověstí, kterou ještě koncem 19. století zaznamenal František Cajthaml-Liberté a publikoval v následující podobě. "Jednou hnal řezník z jarmarku vola do Mostu. Bylo horko a dlouhou cestou unaven, hledal příhodné místo k odpočinku. Když přišel k Havrani, uvážal si vola na kraji lesa ke stromu a s chutí lehl si vedle do mechu. Sotva dolehl, usnul jako když ho do vody hodí. Najednou ho probudil úzkostný řev volský. Řezník vyskočil a s ustrnutím zpozoroval, že se mu vůl odvázal a uprchl do houštiny. Pospíchal tedy po stopách jeho a záhy spatřil zvíře v krvavém boji se statným jelenem. Řezník pospíchal sice volu na pomoc, ale jelen se obrátil proti němu a zahnal ho do takového nebezpečí, že v úzkostech slibil Bohu zde vystavěti kapli, bude-li zachráněn. A milý Pán Bůh mu za to pomohl! Jelen utekl a řezník dodržel slovo. Brzy stála na tom místě kaple sv. Vavřince, později povýšená na farní kostel. Na památku této události jsou v portále kostela vytesány hlavy vola a jelena. Řezník z vrozené skromnosti svoji hlavu k oběma zvířecím nedal přitesati."

O celé podkrušnohorské území měla zájem míšeňská markrabata, jimž se koncem 14. století podařilo proniknout na české území. Do svého držení získala koupí majetky v podkrušnohorském úvalu i s městem Mostem, které bylo dáno zástavou. Saský vliv se

5

projevil při husitských válkách, kdy Most stál na straně katolických pánů a císaře Zikmunda. Za pomoci míšeňských vojsk odolal roku 1421 náporu husitů vedených Janem Želivským v bitvě u Mostu. Havraň se svým okolím nezůstala nedotčena jednotlivými vojsky, obzvláště ležela-li při komunikaci spojující Most se Žatcem. Zemědělské usedlosti s okolními polnostmi byly určité vhodným zdrojem pro získávání potravin pro tehdejší vojska.

Teprve za vlády Jiřího z Poděbrad bylo podkrušnohorské území vymaněno z míšeňského područí a vráceno zpět ke koruně České. Získáno bylo zpět i město Most se svým širokým okolím.

Za vlády Jagellonců jsou prosazovány snahy ke zlepšení ekonomického stavu země. Střídání držitelů jednotlivých majetků bylo nadále zachováno. Proto se z pramenů dovídáme, že 21. ledna 1493 prodává Těma z Koldic, který měl majetek i v jiných vsích na Mostecku, ves Havraň za 1100 kop grošů českých Jiřímu a Václavu z Ficztumu na Novém Šumburku. Ani Ficztumové nebyli neznámým rodem, neboť měli v držení také nejméně jeden majetek na Mostecku.

O několik let později, 22. 6. 1496, povoluje král Vladislav Jagellonský Jiřímu Oplovi z Ficztumu, aby svou ves Havraň věnoval kostelnímu záduší a nejvyšší moc nad touto vsí postoupil městu Mostu.

Tyto a další vhodné možnosti podpořily zájem Mostu o skupování zboží v zemědělském zázemí. Havraň získalo město Most koupí za 5000 kop grošů hned v roce 1497. Stranou obdobného zájmu nezůstaly v následujících letech ani další vsi jako Souš, Třebušice, Velebudice, Čepirohy, Skyřice, Kopisty. Roku 1519 kupuje Most od Jana z Ficztumu za 910 kop grošů zboží také v Saběnicích. A tak se zde prolínají dva zájmy: samotného královského města, jež naráží na obce ve vlastnictví hradu Hněvín, který je v dr-

žení šlechtických majitelů. Od konce 15. a během 16. století byl hrad v majetku pánů z Veitmíle. Právě roku 1544 je připomínán Sebastián z Veitmíle, který založil nedaleko Havraně rybníky, jejichž hráze se občas protrhly a zaplavily vodou louky a pole poddaných města Mostu v Havrani a Saběnicích. Přítomnost tohoto rodu v severozápadních Čechách připomíná krásný renesanční epitaf v Děkanském kostele v Mostě, jehož hlavním námětem jsou dvě klíčící postavy zemřelých v dobových oděvech, Uršuly z Veitmíle (+ 1583) a Magdaleny z Veitmíle (+ 1581).

V roce 1595 kupují mosteckí radní od císaře Rudolfa II. mostecký hrad s veškerým jeho zbožím. Tvořily jej další okolní vesnice a četné jednotlivé mlýny, pily, lesy, rybníky, vinice apod. Město tak mohlo sjednotit své zájmy a využívat širokého zemědělského zázemí k výhodnému zásobování potravinami místních městeček v Krušnohoří, která neměla vhodné podmínky pro zemědělství a věnovala se rudnému dolování. Vzájemná propojenost přinášela četné obchodní výhody a bohaté zisky také městu Mostu.

Rozvoj rudného dolování zejména v 16. století s sebou přinesl novou populační vlnu horníků převážně ze saské strany. Horníci a jeji provázející četní řemeslníci se stali zároven nositeli nového náboženského proudu s protikatolickým nábojem. Učení Martina Luthera, luteránská víra, našlo mnoho stoupenců také v širokém prostoru podhůří Krušných hor nejen mezi poddanými, ale jeji šířiteli se stala řada příslušníků šlechtických rodů.

Malá zmínka k roku 1617 nás upozorňuje na existenci evangelické fary v Havrani, jejíž působnost měla být změněna ve prospěch katolictví, což bylo v dané době bezúspěšné.

Náboženské spory mezi katolicismem a protestantstvím nabývaly od počátku 17. století nebezpečných

rozměrů, až v roce 1618 přerostly ve válečný konflikt. Následující třicetiletá válka přinesla i tomuto kraji plenění a zkázu hospodářského rozvoje. Emigrace pronásledovaných protestantů, hlad a nebezpečné nemoci mnohonásobně zmenšily počet obyvatel a tím i práceschopných, kteří by se mohli v plném rozsahu věnovat zemědělství, řemeslu a obchodu.

Po skončení třicetileté války v roce 1648 bylo nutné uvést do pořádku berní evidenci. Z podnětu císařského dvora byly zahájeny práce na účelné evidenci dani podrobených nemovitostí. Zemský sněm roku 1651 souhlasil s pořízením soupisu veškeré poddanské půdy v zemi, jehož výsledkem byla v Čechách tzv. berní rula z roku 1654.

Berní rula je první ucelený pramen, ve kterém se setkáváme s konkrétními jmény majitelů usedlostí a tím i osob žijících se svými rodinami v jednotlivých obcích. Zanedbatelným není ani přehled a skladba zemědělského majetku.

Ve fasciklu označeném Žatecký kraj je uvedena také Havraň, kde je mezi osedlými sedláky uvedeno 17 jmen, z nichž jeden má v držení svobodný dvůr, který později dostal čp. 28.

Mezi chalupníky je uvedeno 9 jmen, z nichž jeden šenkuj, jeden je kovář a jedna usedlost byla v dané době pustá.

Rozsah pozemků sedláků a chalupníků činil dohromady 1426 strychů; 12 strychů leželo ladem, což byla nepatrná část. Dohromady měly obě skupiny 50 potahů, 46 krav, 54 kusy jalového dobytka, 132 ovce, 155 sviní a 39 koz. Velice zajímavá je poznámka na závěr zápisu, že "tato ves stavení má dobrý, rolí žitný i pšeničný, lík s potřebou, leží v rovinách, dědinami a dobyt看kem dobře stojí". Lze z toho vyčíst, že Havraň nebyla příliš zasažena válečnými útrapami jako byl postižen nedaleký Most.

tistických tabulkách pro okres Most od Friedricha Selnera z roku 1861 nalezneme zajímavé údaje. Nepřekvapí nás přesný výčet chovaných druhů dobytka, ani jednotlivé druhy pěstovaných zemědělských plodin, mezi nimiž se vedle pšenice, žita, ječmene a ovsa objevují hrách, čočka, brambory, vikev, jetel, cukrovka i chmel. Zaujme nás však přehled montánního průmyslu, kterému se v Havraní věnovalo 6 podnikatelů. Jako majitelé dolů jsou uvedeni Filipp Hausenblas, Franz Wlassak, Franz Hinke, Ferdinand Plötterle, Heinrich Schmatz, Ferdinand Panhans se svými 14 pomocnými dělníky. Jejich celková roční těžba činila 31 406 centů, což je v přepočtu 15 703 q.

Podle zjištění p. Stodoly bylo roku 1869 v Havraní registrováno na poštovním úřadě 14 šachet následujících jmen: Anna, Heinrich a Marie, Anton, Barbora, Concordia, Ferdinand a Terezie, Jan Evangelista, Josef, Carolina, Marie, Marie Hilf, Marie Terezie, Štefan, Ferdinand. Budeme-li usuzovat podle počtu šachet, zdálo by se, že Havraň byla předurčena stát se hornickou obcí. Hlavní uhelné sloje byly však zcela jinde a v tehdejší době teprve čekaly na své zpřístupnění. Havraní se tak vyhnula uhelná horečka, která zachvátíla centrální část uhelné pánve od počátku 70. let 19. století. Obce v jižní části Mostecká tvořily opět zemědělské zázemí, odkud byly čerpány potravinové zdroje pro hornické obce, kde nebyly vhodné podmínky pro zemědělství. Společně s hornickými obcemi byly zasaženy migrační vlnou, tentokrátě příchodem zemědělských dělníků z českého vnitrozemí, kteří zde hledali nové pracovní příležitosti. Spolu s horníky zde vytvořili silnou českou menšinu, která po několik desetiletí zdárně odolávala germanizačnímu tlaku.

Jediný průmyslový podnik, který pronikl do Havraně, byl cukrovar. V roce 1882 jej vybudovala na

V roce 1661 byl hamfeštní (svobodný) dvůr škrtnut z kategorie svobodných dvorů a připojen ke statku Kopisty města Mostu. Na žádost královského prokurátora byl roku 1662 opět oddělen jako svobodný dvůr.

Do konce 17. století jsou prameny k Havraní skoupé na informace. Teprve od 18. století můžeme podrobněji sledovat život havraňských obyvatel. Přestože jsou nadále poddanými města Mostu, již se setkáváme s řadou konkrétních jmen. Nadále však přetrvával feudální systém, který ukládal vrchnosti rozhodovat o osudech jednotlivých lidí. Tak můžeme v dochovaných radních protokolech města Mostu z let 1739 až 1781 číst o změnách majetků, o svatbách, vzdělání, poslední vůli či fyzických trestech poddaných. Vystupují před námi osoby, které prožívaly své radosti i strasti přímo v Havraní.

V druhé polovině 18. století vznikají první odborná díla, která jsou věnována popisu míst v českých zemích. V rozsáhlé Topografii království českého od Jaroslava Schallera z roku 1787 najdeme informaci o Havraní, která měla tehdy 38 čísel popisných. Poněkud sdílnější je J. Sommer ve své topografické práci Království české z roku 1846, kde mimo jiné uvádí, že ves má 44 domů s 262 obyvateli. Připomíná též jako Schaller farní kostel, mimo to ještě faru, školu a jeden hostinec.

V polovině 19. století se ke slovu hlásí nové společenské změny. Z Mostu se stává centrum politického okresu, které potřebuje řadu nových administrativních a veřejných budov, k tomu hlavně dostatek finančních prostředků. Ke slovu se hlásí jednotlivé podnikatelské zájmy, které hledají svůj prostor také v Havraní, přestože je považována stále za tradičně zemědělskou obec. V prvé řadě je uplatňován zájem o těžbu uhlí na výchozech uhelné sloje. Tak ve Sta-

okraji obce firma Hielle a Dittrich z Krásné Lípy. Zázemí pro plynulé dodávky cukrové řepy zajišťovaly dvory v Havraní a okolních obcích, z nichž si některá firma pro jistotu pronajala.

Po vybudování železniční trati z Vrsckmaně do Počerad byla v roce 1887 Havraň zapojena do rozsáhlé železniční sítě v severozápadních Čechách. Této příležitosti využili také majitelé cukrovaru, kteří nechali zřídit železniční vlečku do svého podniku.

I tento nepatrný vpád průmyslu se odrazil na stavebním rozvoji obce. V roce 1896 má již 78 domů s 927 obyvateli. Do roku 1908 stoupl počet domů na 92, v nichž žilo 892 obyvatel. Právě v této době prošla Havraň svojí stavební proměnou. Mezi tradičními zemědělskými usedlostmi vyrostly objekty se znaky městské architektury. Tuto tvářnost si obec uchovávala dodnes, i když neušla mnohým likvidačním zásahům.

Právě dnes má Havraň možnost využít všech dochovaných architektonických zajímavostí k tomu, aby si uchovávala svoji identitu a zároveň kontinuitu s minulostí. Určitě by stálo za to provést stavební historický průzkum obce, který by pomohl k obnovení životaschopnosti obce a zároveň by upozornil na řadu zajímavých staveb, které dodnes zůstaly nepovšimnuty a mohly by být v budoucnu zbytečně znehodnoceny nevhodnými přestavbami. Havraň by se tak mohla stát zajímavou obcí i pro své obyvatele.

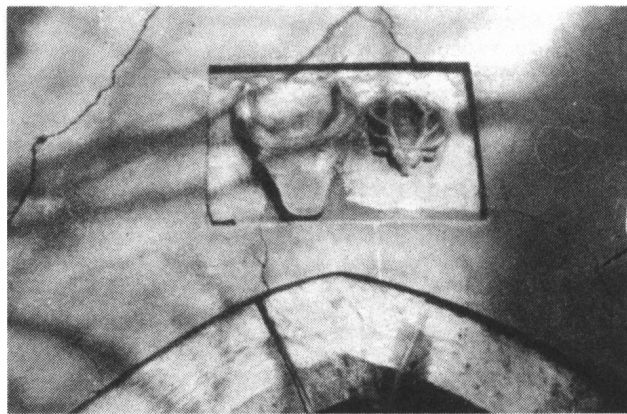
Použitá literatura:

Schaller J., Topographie d. K. B., 1787, 7. díl
Sommer J. G., Königr. Böhmen, 1846, 14. díl
Scheinpflug D., Die Urkunden im Kloster-Archiv zu Ossegg, MVGDDB, 1869

2. Kostel od jihovýchodu

Profous A., Místní jména v Čechách, I. díl
 Blumer J., Hawran in den Brüxer Ratsprotokollen von 1739-1781, Die Heimat, 1934, č. 7-8
 Quellen u. Urkundenbuch d. Bez. Teplitz-Schönau, č. 197 a č. 733
 Štorch E., Havrany, Věstník NJS, 1903-04
 Umělecké památky Čech, 1957
 Sellner Fr., Statistische Tafeln des Brüxer Bezirkes, 1861
 Brüxer Gedenkbuch, I. a II. díl, 1904
 Polánek Fr., Vlastivěda Mostecká, Pod Hněvínem, 1933
 Heimatskunde des Brüxer Bezirkes, 1896
 Heimatskunde des Brüxer Schulbezirkes, 1908

3. Kamenná deska s reliéfem volské hlavy a jeleního paroží nad portálem na jižní boční straně kostela

9

PRAVĚK OBCÍ HAVRAŇ, MORAVĚVES A SABĚNICE

PhDr. Miroslav Dobeš, expozitura Archeologického ústavu v Mostě

Ú V O D

Zájem o vlastní minulost provází člověka patrně odjakživa, případně od chvíle, kdy si ji poprvé uvědomil. Vědomí minulosti je totiž velmi praktická věc, neboť s ním se našinec lépe pohybuje v současnosti, případně z ní čerpá sílu v oprávněnost své vlastní cesty. Mnohdy snáze pochopí bolestivou a vždy přechodnou přítomnost, jinými slovy dokáže se povznést nad všednost a podívat se sám na sebe z ptáčích perspektivy. Studovat vlastní minulost se tedy rozhodně vyplatí, je to vždy dobrá investice.

Jedním z oborů, který se v minulém století odštěpil od obecné historie, je archeologie. Rozdíl obou věd spočívá v odlišném zdroji poznatků - pramenů. Zatímco historie (ve smyslu dějepisu) vykládá minulost na základě písemných pramenů, tedy informací jsou myšlenky zakódované ve formě písma, které umíme přečíst, a v jazyce, kterému rozumíme (tj. např. kroniky, listiny, účty, noviny, soudní spisy, atd.), archeologie se orientuje na prameny povahy hmotné, které samy o sobě mlčí, ale dokumentují alespoň část toho, co člověk v minulosti dokázal udělat a jak jeho výrobky vlastně vypadaly. Např. ve středověku máme již značné množství písemných pramenů, ale existuje i tzv. středověká archeologie zabývající se jeho hmotným bohatstvím. Písemné a hmotné prameny tedy nevypovídají o totéž se stejnou intenzitou, spíše představují různý úhel pohledu na tutéž skutečnost. Význam archeologie je umocněn tím, že pro více než 99 % minulosti člověka jako dru-

hu jsou hmotné prameny v podstatě prameny jedinými.

V dalším textu budou používány některé pojmy, které je třeba nejprve blíže objasnit. Jako základní lze uvést pojem archeologická kultura. Neznamená v podstatě nic jiného než soubor typů předmětů a jejich vztahů, který se liší od jiného souboru - archeologické kultury. Řečeno konkrétněji, pro určitou archeologickou kulturu jsou charakteristické specifické tvary keramiky, způsob její výzdoby, konstrukce domů, pohřební ritus atp. Každá kultura má určité trvání a je rozšířena na nějakém území. Co vlastně tento jev znamená, o to se archeologové ptou a přit budou. Byla a je ztotožňována s etniky, rozšířením módy, náboženstvím, stejným způsobem hospodaření atd. Rozhodně nejde o jev náhodný a lidé, kteří stavěli stejné domy, stejně pohřbívali a vyráběli stejné nádoby např. na území Čech, Saska, Moravy a Slezska, museli mít něco společného.

Jedním z výsledků třídění archeologického materiálu je jeho uspořádání do časové linie. Indikátorem pro hrubé časové zařazení archeologických památek je druh používaného materiálu na výrobu předmětů a způsob jeho zpracování. Na tomto místě není nutné problém třídění dále rozvíjet; chronologický systém je znázorněn na obr. 1. Po tomto nutném úvodu můžeme přistoupit k výkladu historie archeologického výzkumu na současném katastru Havraně.

HISTORIE ARCHEOLOGICKÉHO BĚDÁNÍ NA SLEDOVANÉM ÚZEMÍ

Archeologické památky byly narušovány činností člověka odjakživa, jejich historickou cenu a význam pro studium vlastní minulosti lidé dokázali ocenit až

kolem poloviny minulého století. Jednu z nejstarších sbírek začal shromažďovat již v 60. letech 19. století hrabě Černín na zámku v Petrohradě u Podbořan. Mimo jiné obsahovala i nálezy z doby laténské z Moravěvsí (dnes je zachováno pouze torzo sbírky na obecním úřadu v Petrohradě). Zhruba v této době je doloženo odkopávání zeminy na rozsáhlé ploše mezi Moravěvsí, Nehasicemi a Velemyševsí, při kterém bylo objeveno množství archeologických památek, bohužel dnes neznámých. Teprve v 80. letech 19. století, po založení mosteckého muzea, se nálezy, hlavně z Moravěvsí, dostávaly sem. Muzeum získalo i většinu předmětů z dosud nejvýznamnějšího nálezu učiněného na stávajícím katastru Havraně, totiž cca 80 bronzových seker ze saběnických depotů. V 90. letech do hry vstoupilo teplické muzeum s cílevědomým kustosem Robertem von Weinzierlem. Dalo si za cíl stát se centrem pro archeologii severozápadních Čech, ovšem tato snaha skončila tragickou smrtí kustoda ještě před vypuknutím 1. světové války. Přesto se dnes nachází v teplickém muzeu řada nálezů z Havraně a ze Saběnic. Mezi oběma válkami bylo na sledovaném území činné pouze mostecké muzeum, příliv nových sbírkových předmětů ovšem nebyl nijak vysoký.

Činnost Expozitory Archeologického ústavu v Mostě, založené roku 1953, se všem třem katastrům prakticky vyhnula, neboť se soustřeďovala a soustřeďuje hlavně na sledování terénních zásahů, u kterých dochází ke značnému narušování archeologických pramenů (míněny zejména povrchové doly na hnědé uhlí). Z nejbližšího okolí je možné jmenovat lom v Trískolupech a pískovnu ve Velemyševsi. Expozitura tak získala pouze materiál ze sběrů svých zaměstnanců P. Brauna a J. Mušky z roku 1974, jehož cílem bylo ověřit některé starší polohy. Do budouc-

nosti rozhodně není nic ztraceno, hodně záleží rovněž na informovanosti občanů, kteří mohou svým oznámením o narušení archeologické situace významně přispět k její záchraně.

Předložený pokus o zpracování nejdávnější historie Havraně a okolí není prvním. Na tomto místě je třeba připomenout dodnes ne zcela doceněnou činnost Helmuta Preidela, který m.j. napsal roku 1934 monografii o pravěkém osídlení Mostecká (viz soupis literatury). Práce je dodnes aktuální velkým množstvím shromážděných informací. Současná severočeská archeologie rozhodně navazuje i na snažení tohoto badatele.

PRAVĚKÁ KAPITOLA DĚJIN HAVRANĚ A OKOLÍ

Do současné chvíle bohužel nebyly zjištěny známky osídlení ze starší a střední doby kamenné. Nejde o náhodu, neboť v celých Čechách nám po pobytu těchto našich předků mnoho dokladů nezbylo. Prakticky jediným jsou štipané nástroje, navíc jsou sídlištní situace těžko přístupné. Jsou zaváté čtvrtorými hlinami - sprašemi, tudíž se zpravidla nacházejí v několika metrech pod dnešní úrovní. Člověk žil v této době v úzké symbióze s přírodou, resp. byl na ní velmi závislý. Živil se lovem a sběrem, za zvířet se musel pohybovat, a proto neznal stálá sídla v našem slova smyslu. Spíše měl vymezen region, který je možné srovnat s lovištěm dravců. Velikost loviště byla přímo úměrná počtu lidí v tlupě, jejich schopnostem a přizpůsobivostí. Z toho rovněž vyplývá, že nemohlo dojít k podstatnému nárůstu obyvatelstva, neboť by se neuživilo více lidí, než by daný systém vztahů k přírodě dovozl. Nejbližším dokladem přítomnosti člověka ze starší doby kamenné jsou

11

pozůstatky po sídlení neandrtálců na Písečném vrchu u Bečova o stáří cca 40 000 let.

Za zásadní zlom v dějinách lidstva je považován vznik zemědělské civilizace. Na tuto úroveň, stejně jako na každou další, se člověk zřejmě nedostal z vlastní vůle, ale byl nucen se přizpůsobit změnám přírodním a jiným podmínkám. Poslední ústup ledovce okolo roku 10 000 př. n. l. způsobil vysychání porostů divoce rostoucích obilovin od Anatolie po severní Írán a postavil tamější obyvatele, sběrače těchto obilovin, před historickou volbou: riskovat smrt hladem, přestěhovat se a změnit jídelníček či přežít pomocí vložení části vlastní energie do výroby potravin. Situaci vyřešili třetím způsobem, totiž osvojili si technologii pěstování obilovin a chovu zvířat. Rozšířili si tak vlastní svět relativně nezávislý na přírodě lidskou kulturou. Z nové situace zřejmě nebyl návrat zpět a tak museli navždy obětovat pohodlnost dřívějšího života sběračů a lovců a smířit se s energeticky náročnějším zemědělstvím. Ve střední Evropě došlo ke změně životního stylu cca okolo roku 5500 př. n. l. poté, co se člověk jako zemědělec dovedl či opět byl donucen adaptovat se na lesostepní zónu. V této souvislosti je zcela podružné, zda šlo o místní populaci či o kolonisty, každopádně byla vytvořena nová kvalita.

Z této doby se nám zachovalo značné množství archeologických pramenů, hlavně ze sídlišť, neboť pohřebiště jsou téměř neznámá. Sídlíště, tedy to, co po nich zbylo, vypadají po sejmutí ornice jako několihahektarová soustava černě zbarvených skvrn - jde o kúlové jamky (zbytky po kúlech, které nesly konstrukci tzv. neolitických dlouhých domů), různé odpadní, zásobní a stavební jámy. Všechny jámy nejsou současné, celý systém je výsledkem "stěhování" jejich tvůrců v rámci tzv. sídelního areálu, je-

jichž hustota odpovídá zhruba rozložení katastrů obcí před jejich sloučením ve 2. polovině tohoto století. Neolitické lidé měli sice stabilnější sídla než jejich předci, ale ještě neseděli na jednom místě jako dnes my. Pohybovali se v rámci již výše uvedeného sídelního areálu. Důvodem mohlo být podle jedné hypotézy vyčerpání polí a nutnost vykloučení lesa pro další o kus dál. Tímto způsobem měla být sídliště překládána spolu s polnostmi s pravděpodobností návratu na výchozí pozici po několika stech letech. Dá se předpokládat, že obecně byl tento vztah sídliště a pole nahrazen jiným až ve 12.-13. století našeho letopočtu, totiž trojpolním systémem se stabilní parcelací i sídlem.

Předmětově je neolit, který se v našem prostředí dělí na kulturu lineární a vypíchanou, zastoupen keramikou, broušenými, kostěnými a štipanými předměty (tj. kamennými sekerami, pazourkovými čepelemi atp.), přesleny, vzácně např. hliněnými plastikami atd. Kromě keramiky se nejčastěji nacházejí broušené kamenné nástroje. Bohužel většinou nejsou časově blíže určité, neboť přesahují i do pozdní doby kamenné. Na sledovaném území jich byla nalezena celá řada. Výjimku tvoří tzv. kopytovité klíny, typické pouze pro neolit. Jeden exemplář byl nalezen i na katastrálním území Havraně. K dnešnímu datu jde o nejstarší doklad přítomnosti člověka na uvedeném katastru.

Pozdní doba kamenná rozhodně neznamená úpadek, jak by mohlo být vykládáno podle názvu připomínajícího dozívání a odumírání. Jde o technické označení, které připomíná, že většina nástrojů byla dosud vyráběna z kamene, i když právě z této doby známe první kovové předměty (zpravidla měděné šperky či předměty se symbolickou a ceremoniální funkcí, maximálně zbraně). Těžbou měděné rudy a jejím

zpracováním se nemohl zabývat každý, neboť výchozy rudy se zdaleka nevyskytují rovnoměrně po celém evropském území a technologie hutnění a dalšího zpracování kovů je poměrně náročná. S mědí se proto v dějinách poprvé výrazněji objevuje prvek příznačný pro každé další společenství, a sice specializace s cílem směřovat za něco vlastní výtvar, tedy primitivní trh v dnešním pojetí. Specializace nebyla vázána pouze na kov, např. z Polska známe několik skutečných hlubinných dolů na pazourek s regulárními šachtami a štolami. Jeden důl na křemenec byl objeven i v severozápadních Čechách u Tušimic.

Daleko nejvýznamnější změnou, kterou s sebou přinesl eneolit, bylo zavedení orebného zemědělství. Důvodů mohlo být několik, není vyloučeno, že byl narušen tradiční zemědělský cyklus, při kterém se nestačil vykloučený les do návratu zemědělců opět zapojit a vznikaly tak holiny stepního charakteru. Ty je již možné obdělávat jinou agrotechnikou než kopaničářstvím (typickým pro neolit), totiž využít oradla a tažné síly dobytčat. Z eneolitu máme řadu dokladů stop orby, zejména ze Skandinávie, od nás z Března u Loun. Rovněž se změnilo i využití chovaného dobytka. Zatímco v neolitu byl považován spíše za lovnou zvěř, pro jednoduchost chovanou v blízkosti lidských sídel, v eneolitu byl zřejmě využíván již v souladu se současnými představami o funkci dobytka - voly na tah, krávy na mléko, mladé kusy na maso. S orebným hospodářstvím se výrazně posílila v lidské komunitě úloha muže, neboť se stal živatelem ostatních. Často se hovoří o vzniku párové rodiny v našem slova smyslu právě v této době. Zřejmě muselo dojít i k posunům v chápání vlastnictví, těžko si lze představit rodiny obdělávající pole společnými voly. Komunity pohybující se v rámci sídelních areálů nebyly podle posledních poznatků

příliš velké, maximálně šlo o několik rodin, vzdáleně lze nalézt podobnost s farmářským systémem.

Posílení úlohy muže (hovoříme o patriarchátu) je patrné i ve výbavě hrobů. Pro mužské hroby jsou typické tzv. bulavy (tj. něco jako palcáty) a sekero-mlaty, které dokazují vůdčí postavení svých nositelů coby živitelů a bojovníků. Nejčastěji jsou nacházeny hroby tzv. kultury se šňůrovou keramikou, kde je navíc striktně dodržována rozdílná poloha nebožtíka podle pohlaví. Muži byli v hrobech umisťováni na pravém a ženy na levém boku.

Z katastru Havraně máme k dispozici jeden exemplář tzv. fasetovaného sekeromlatu kultury se šňůrovou keramikou. Bohužel další doklady pobytu člověka v eneolitu zde chybí.

Dobu bronzovou, která následuje po pozdní době kamenné, dělíme na starší, střední, mladší a pozdní. Typickým reprezentantem starší doby bronzové se stala v českých zemích kultura únětická. Oproti charakteru eneolitického společenství se v podstatě nic nezměnilo, vztahy, které předpokládáme v eneolitu, platí i pro kulturu únětickou. Pouze dvě okolnosti je třeba zdůraznit. Poprvé dochází na našem území k masovému užívání nového materiálu - bronzu. Dále je velmi výraznou vlastností této doby silné napojení na progresivní jihovýchodní oblast, kde situace kulminuje před rokem 1500 př. n. l. mykénskou civilizací, zafixovanou v povědomí lidstva zejména díky Homérově Iliadě. Masovým užitím kovu je zvýrazněna tržní tendence a specializace patrná již v eneolitu. Měď se dostávala do českého prostředí ve formě hriven z Alp, v případě cínu není zcela vyloučeno jeho rýžování v Krušných horách. Z bronzu se vyráběla přehrsle předmětů: dýky, sekery, jehlice, náramky, záušnice atd. Kovové předměty jsou nalézány zhruba v každém druhém až třetím hrobě

13

únětické kultury. Zcela však chybí skutečně specializované pracovní nástroje. Pohřebiště, charakteristická kostrovými hroby orientovanými ve směru sever-jih, jsou do četnosti hrobů velmi variabilní, od jednoho do několika desítek. Daná skutečnost patrně svědčí o proměnlivé stabilitě osídlení, neboť v případě větších pohřebišť jde o pohřbívání menší skupinky lidí na jednom místě pro delší časový úsek.

Takové pohřebiště patrně existovalo v místě bývalé cihelny u havraňského nádraží. Bohužel se nálezy nepodařilo identifikovat, takže nic bližšího k lokalitě nevíme. Bez bližších náleзовých okolností jsou i 2 bronzové jehlice a hrnek, rovněž z Havraně (obr. 3:1,3) a jedna jehlice z Moravěvsi.

Pokud vystoupíme po pomyslném časovém žebříku poněkud výše, ocitáme se ve střední době bronzové, kterou vyplňuje tzv. kultura mohylová. Je nazvána podle typického způsobu pohřbívání pod mohylou. Mohylový ritus se vyskytuje i u jiných kultur, ale u této je velmi výrazný. Struktura společnosti a její vztah k přírodě se zřejmě příliš neliší od předcházejícího období, pouze kov proniká do dalších oblastí lidského života. Teprve v této době jsou doloženy první specializované kovové nástroje - srpy a nože. Jak je vidět, užití nových technologií a materiálů pro ryze výrobní činnost následuje vždy po užití v jiné sféře, zpravidla ve vojenském. V tom se současnost v ničem neliší od minulosti. Mezi prvním výskytem mědi na našem území a prvním bronzovým srpem je časová vzdálenost minimálně 1500 let.

V odborné literatuře o kultuře mohylové je zlatým písmem zapsána lokalita Saběnice. Zde byly při odkopávání zamokřené hlíny u Srpiny na poli Josefa Knoblocha objeveny koncem minulého a počátkem tohoto století minimálně tři sklady (depoty) bronzové

vých seker (obr. 4). Celkem je odtud dnes registrováno 90 seker. Na tomtéž místě nasbírali v 70. letech keramiku kultury mohylové i pracovníci expozitury ArÚ v Mostě. Ukládání depotů je vysvětlováno různými způsoby (výrobní sklady, uschovaný majetek, obětiny bohům), vyčerpávající vysvětlení předloženo nebylo. Soubor saběnických bronzových seker rozhodně představuje nejvýznamnější pravěký nález z okolí Havraně.

Z kultury mohylové organicky vyrůstají představitelky mladší a pozdní doby bronzové, kultury knovízká a štítarská. Bývají též řazeny do okruhu tzv. popelnicových polí, neboť je pro ně typické pohřbívání žehem. Kromě řadových žárových hrobů bylo objeveno i několik vskutku knížecích kostrových hrobů vybavených součástmi kočských postrojů, mečí a bronzovými nádobami (Žatec či Hostomice). Na druhé straně jsou velmi často nalézány v sídlištních objektech nepietně uložená lidská těla či jejich části. Výše uvedené svědčí o tom, že ve společenství mladší a pozdní doby bronzové neměli všichni lidé stejná práva a podíl na moci, majetkové rozvrstvení mohlo být již značné. Pohřby s mimořádně bohatou výbavou se u nás poprvé objevují v eneolitu a po poněkud uniformnějším projevu únětické kultury v náznacích v kultuře mohylové a výrazněji v kulturách knovízké a štítarské.

Památky obou posledně jmenovaných kultur patří mezi nejčetnější v Čechách, hlavně díky extrémní keramické produkci a množství sídlištních objektů v jednom sídlištním areálu. Proto i na všech třech sledovaných katastrech můžeme dokumentovat osídlení z této doby, někdy i na více místech (viz soupis).

Mezi unikátní nálezy patří dvě stylizované hliněné plastiky labutí, které byly nalezeny na neznámém místě havraňského katastru (obr. 3:2). Evidentně

jde o kultovní předměty. Labutě jsou nejčastěji v literatuře spojovány s kultem slunce, v této době velmi rozšířeným.

Nálezy ze starší doby železné, která se nazývá kulturou halštatskou, nejsou na sledovaném území doloženy. Je třeba omezit se na konstatování, že jde o období prvního masovějšího výskytu železa a pokračující sociální diferenciaci. Hroby příslušníků tehdejší nobility, vybavené koňskými postroji, vozy, zbraněmi a desítkami nádob, nejsou zdaleka výjimkou.

Daleko výrazněji je zastoupeno následující období, které vyplňuje kultura laténská. S touto kulturou do historie vstupují lidé, kteří se sami nazývali Keltové a od Římanů se jim dostalo označení Galové, jak praví Cacsar. Není jasné, odkud se vzali, zřejmě se zformovali v širší západoevropské a středoevropské oblasti. V antických pramenech se o nich zpravidla hovoří, jak jinak, jako o barbarech, kteří se nejlépe vyznají v plnění a loupení. Faktem zůstává, že ve 4. a 3. století př. n. l. se stali postrachem tehdejšího antického světa. Ovšem při svých nájezdech se přiučili i lecčemu užitečnému. Jako první ve střední Evropě používali hrnčířský kruh a rotační mlýnek na obilí. Jejich zemědělství bylo na velmi vysoké úrovni, o čemž svědčí nálezy železných radlic, krojidel k pluhům, kos a okutí rýčů. Keltské železářství bylo co do technologie a škály vyráběných předmětů tak vyspělé, že je na našem území srovnatelné až se stejným řemeslem na Velké Moravě v 9. století našeho letopočtu. V samém závěru svého historického působení vybudovali první skutečná města, zvaná oppida, kde se soustřeďovaly činnosti nezemědělského charakteru. První mince ražené na našem území jsou právě keltské. Tehdejší společnost již vykazovala prvky státního uspořádání, ovšem vnitřně zřejmě velmi labilního. S náznaky nového

pořádku se patrně neztotožňovaly všechny skupiny svobodného obyvatelstva, pravděpodobně chyběla jednotící idea a nová soustava závislosti, která by nahradila rodovou. Někdy okolo roku 0 proto podlela keltská moc tlaku Germánů ze severu. Přímými potomky Keltů, pokud uvažujeme jazyk a tradiční kulturu, jsou na evropském kontinentě pouze Bretonci.

Zajímavým jevem jsou tzv. plochá keltská pohřebiště z konce 4. a 3. století př. n. l. Pozoruhodnou je jejich uniformita, žádný hrob se nevymyká z průměru svou okázalostí a bohatstvím, což je v příkrém kontrastu s předchozí kulturou halštatskou. Hroby jsou vybaveny sponami, náramky, nánožníky, mužské navíc zbraněmi jako kopími, meči a štíty. Z dávnějších dob připomínají svou strukturou pohřebiště kultury únětické. Uniformitu keltských plochých pohřebišť lze vyložit jako doklad vrstvy svobodných bojovníků, kteří silně omezili moc jednotlivců, resp. se prostřednictvím sněmu značnou měrou na moci podíleli.

Jedno či více takových pohřebišť bylo narušeno na katastru Moravěvsí. Bohužel chybí veškeré bližší nálezkové okolnosti, na zachovaných bronzových sponách, náramcích a součástech opasek můžeme pouze obdivovat zručnost keltských řemeslníků. Velmi časté jsou i nálezy sídlišť kultury laténské, jeden takový objekt byl prozkoumán roku 1939 v Havraní.

Příchoodem Germánů do českých zemí se civilizační úroveň dostala o několik století nazpět, zhruba na úroveň plochých keltských pohřebišť. Na nějakou dobu mizí z jejich kultury znalost výroby keramiky na hrnčířském kruhu, rotační mlýnek atd. Jejich venkovský životní styl se zřejmě příliš neliší od keltského, významným rozdílem je absence sídel typu oppid. V archeologické terminologii je tato doba na-

15

zývána poněkud protismyslně kulturou římskou. Noví obyvatelé byli však přinejmenším stejně učenliví jako jejich předchůdci, takže přímým dotykem s římským impériem se jejich kultura začala kultivovat (tento fenomén neplatí jen pro Germány, celá situace se opakuje i v případě příchodu Slovanů do střední Evropy někdy v 6. století n. l.).

Nepatrné doklady osídlení z doby římské byly zjištěny za východním okrajem havraňského cukrovaru. Daleko významnější jsou tři exempláře římských mincí nalezených na tomtéž katastru, které se bohužel nepodařilo v muzeu identifikovat. Celý soubor doplňují 4 bronzové spony z Havraně a Moravěvsí bez bližších nálezkových okolností, patrně z hrobů. Všechny výše uvedené předměty jsou řazeny do staršího úseku kultury římské.

Tím vlastně končí pravěká kapitola dějin Havraně a okolí. Mladší doba římská je poznamenána destabilizací římského impéria a po jeho definitivním zhroutení je plynoucí dějinný čas vyplněn chaosem doby stěhování národů. V jeho závěru se na scéně objevují Slované, kteří v Čechách dospěli v 10. století až k raně středověkému státu. Samozřejmě je toto období i doby následující zkoumáno též archeology, ale v této souvislosti zde přísluší spíše slovo historikovi, který odvozuje své úvahy z pramenů písemných.

SOUPIS ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZŮ Z HAVRANĚ A OKOLÍ

HAVRAŇ, okr. Most

I. Za východním okrajem cukrovaru

Keramika a zlomek přeslene, K. KNOVÍZSKÁ, ŠTÍTARSKÁ, ŘÍMSKÁ?, sběr P. Brauna a J. Mušky v roce 1974, Expozitura ArÚ Most, č. př. 2/74¹.

II. U cukrovaru

Tkalcovské hliněné závaží, PRAVĚK, získáno r. 1899, M Most, č. př. 896/27².

III. Ppč. 420/1

Keramika, K. LATĚNSKÁ, údajně chata, při stavbě domu pro zaměstnance cukrovaru 28. a 29. 7. 1939, M Most č. př. 620/39¹³.

IV. Pole rolníka Liebige, ppč. 211

Střepy z nádob a lidské kosti, K. ŠTÍTARSKÁ, pravděpodobně pohřeb v jámě, nalezeno v červenci 1910, M Teplice č. př. 46-3/75, lidské kosti deponovány v NM Praha³.

V. Západně od vsi na návrší

7 střepů, K. KNOVÍZSKÁ, sběr na poli 13. 5. 1901, M Teplice K 2630 až 2633 a č. př. 46-2/75⁴.

VI. Göpfertovo pole

Keramika a kosti zvířecí, K. ŮNĚTICKÁ?, ŠTÍTARSKÁ, LATĚNSKÁ?, sběr na sídlišti, převzato A. H. Fasslem 22. 12. 1900, M Teplice, č. př. 46-4 a 5/75⁵.

VII. Cihelna u nádraží

4 kostrové hroby orientované sever-jih a vybavené bronzovými předměty, K. ŮNĚTICKÁ?, nálezy z roku 1900, nezachovaly se, zpráva A. Pobela z 19. 5. 1904⁶. - Kostí lidské se stopami bronzové patiny, K. ŮNĚTICKÁ?, sběr A. H. Fassla 11.9.1901 (v jeho deníku zmínka o bronzových náramcích, které se nezachovaly), kosti lidské deponovány v NM Praha⁷.

VIII. Poloha neznámá

Kostrové hroby s kamennými sekerami, NEOLIT-ENEOLIT, nalezeno okolo roku 1863, bližší okolnosti a uložení neznámé¹¹. - 2 hliněné plastiky labutí, K. KNOVÍZSKÁ?, dar Maxe Ladengasta r. 1889, bližší nálezkové okolnosti neznámé, M Teplice W 280 a M Most č. př. 934/27⁸ (obr. 3:2). - 3 koňské zuby, K. NEURČENA, předáno r. 1893, M Most 4799, 4801, 4824. - 2 bronzové spony, D. ŘÍMSKÁ, M Most, získány před r. 1897, č. př. 709/27 a 779/27^{13,14}. -

- Kamenná sekera, NEOLIT-ENEOLIT, získána A. H. Fasslem 15.12.1911, nezachovala se, původně uložena v M Teplice⁹. - Zvířecí čelist, brousek a 2 zlomky parohu, K. NEURČENA, M Most 4825, č. př. 94/27, 829 a 830/27; neurčitelný předmět z hlíny a hrníček, PRAVĚK, M Most č. př. 414/27 a 371/27; kopytovitý klín, NEOLIT, M Most č. př. 18/27; 4 ploché kamenné sekerky, NEOLIT-ENEOLIT, M Most č. př. 17/27, 19/27, 22/27, 619/27; kamenný sekeromlat, K. ŠNŮROVÁ, M Most č. př. 172/27¹²; bronzová jehlice se svinutou jehlicí a nádoba, K. ŮNĚTICKÁ, M Most č. př. 707/27 a 261/27 (obr. 3:1,2); bronzová šipka, K. MOHYLOVÁ-HALŠTATSKÁ, M Most č. př. 708/27; 3 nádoby a další keramika, K. KNOVÍZSKÁ, M Most č. př. 319/27 (obr. 3:4), 331/27, 333/27 a M Kašperské Hory; nádoba, K. LATĚNSKÁ, M Most 332/27¹⁴; vše bez bližších nálezkových okolností¹⁰.

Poznámka:

O nálezech na k. ú. Havraň, které byly údajně odevzdávány do M Most, jsou zmínky v deníku A. Pobela (12.1. a 9.2.1900). Tyto předměty mohou být teoreticky totožné s některými zde uvedenými věcmi bez bližších nálezkových okolností.

Literatura:

1 - NZ č. j. 142/78 ArÚ Most; Velimský a kol. 1986, 181, 2 - Preidel 1934, 105-107, 3 - Budinský 1977, 66; NZ Exkursionsklubu Teplice z 6. a 7.7.1910, 4 - Preidel 1934, 105; Budinský 1977, 66 (pod nalezištěm I), NZ č. j. 1637/74 ArÚ Praha (chybné údaje); deník A. Pobela 13.5.1901, 5 - Deník A. H. Fassla 22.12.1900; Preidel 1934, 106, 6 - Deník A. Pobela 19.5.1904, 7 - Deník A. H. Fassla 11.9.1901, 8 - Weinzierl 1897, 257, obr. 4; Preidel 1934, 106; Budinský 1977, 67, 9 - Budinský 1977, 67; deník

17

A. H. Fassla 15.12.1911, 10 - Preidel 1934, 106-107, 11 - Födisch 1866, 64, 12 - Preidel 1928a, 99, obr. 9f, 13 - Weizierl 1897, 257; NZ č. j. 1636/74 ArÚ Praha, 13 - NZ č. j. 224, 232 a 307/39 ArÚ Praha, 14 - NZ č. j. 2260/58 ArÚ Praha.

MORAVĚVES, okr. Most

I. Východní okraj vsi

Keramika, K. MOHYLOVÁ?, KNOVÍZSKÁ, ŠTÍTARSKÁ a ŘÍMSKÁ, sběr P. Brauna a J. Mušky r. 1974, Expositura ArÚ Most č. př. 12/74¹.

II. Pole p. Storchy

Nádoba a bronzový kruh, K. HALŠTATSKÁ-LATĚNSKÁ, M Most č. př. 942/27 a 665/27; bronzový náramek, K. LATĚNSKÁ, M Most č. př. 618/27, nálezy z roku 1881².

III. Panské pole

2 předměty z parohu a roh, K. NEURČENA, M Most 207, č. př. 817/27, 818/27; hliněné kolečko, PRAVĚK, M Most č. př. 493/27; nádoba, K. KNOVÍZSKÁ, M Most č. př. 345/27, nalezeno údajně v hloubce 4 m r. 1888².

IV. Mezi Moravěvsi a Velemyšlevisí

Lidská lebka, K. NEURČENA, M Most 2374, předáno muzeu 12.12.1889.

V. Severně od vsi vpravo od silnice Žatec-Most

17 bronzových předmětů, z toho 13 spon, K. LATĚNSKÁ, z hrobů, získáno před r. 1866, zámecká sbírka Petrohrad^{2,5}.

VI. U vsi

4 rohy, K. NEURČENA, M Most 231 až 234, předáno 9.5.1888. - 3 zrnokůvky či žernovy, K. NEURČENA, M Most 2162 až 2164; 2 tkalcovská závaží, PRAVĚK, M Most č. př. 1176/27 a 1177/27; bronzová jehlice, K. KNOVÍZSKÁ, M Most č. př. 667/27; bronzová jehlice, K. KNOVÍZSKÁ-ŘÍMSKÁ, M Most 2242, předáno muzeu 12.9.1889. - 2 přesleny, brousek, paroh, řetěz, kámen a čelist, K. NEURČENA, M Most č. př. 499/27, 2337, 64/27, 819/27, 2333, 2336, 2338; 3 římské mince (1 měděná a 2 stříbrné), K. ŘÍMSKÁ, M Most 2331, předáno muzeu 27.10.1889⁴. - 2 parohy, K. NEURČENA, M Most č. př. 823/27, 2372, bronzová jehlice, D. BRONZOVÁ-ŘÍMSKÁ, M Most 2371, předáno 12.12.1889. - 2 parohy, K. NEURČENA, M Most č. př. 820/27 a 826/27; bronzový řetěz a spona, K. KNOVÍZSKÁ-ŘÍMSKÁ, M Most 2586 a 2587; železná sekera, K. HALŠTATSKÁ-NOVOVĚK, M Most 2588, předáno 1.2.1890. - Fragmenty dvou kostěných šidel, 4 přesleny, 2 parohy, 2 brousky a 2 kameny, K. NEURČENA, M Most č. př. 827/27, 3444, 485/27, 448/27, 455/27, 456/27, 825/27, 933/27, 164/27, 165/27, 466/27 a 488/27; 1 střep, PRAVĚK, M Most č. př. 343/27, fragment tyglíku?, K. HALŠTATSKÁ-STŘEDOVĚK, M Most č. př. 932/27; keramická nožka nádoby, K. LATĚNSKÁ-ŘÍMSKÁ, M Most č. př. 931/27, předáno 26.1.1891. - Přeslen a kostěná písťalka, K. NEURČENA, M Most č. př. 470/27 a 824/27, předáno 14.2.1891. - 3 přesleny, paroh a kámen, K. NEURČENA, M Most č. př. 494/27, 508/27, 3602, 3603, 487/27; tkalcovské závaží, PRAVĚK, M Most č. př. 894/27, předáno 1.7.1891. - 5 přeslenů, brou-

sek, paroh, kamenná kulička a kámen s otvorem, K. NEURČENA, M Most č. př. 530/27, 439/27; 460/27, 3996, 497/27, 163/27, 4003, 511/27, 439/27; bronzová jehlice, D. BRONZOVÁ?, M Most 4005; bronzový nůž, K. ŠTÍTARSKÁ, M Most č. př. 624/27; železná "pouta", K. HALŠTATSKÁ-NOVOVĚK, M Most 3993; skleněná perla, K. LATĚNSKÁ-HRADIŠTNÍ, M Most č. př. 467/27; 2 lučičky bronzových spon, K. ŘÍMSKÁ, M Most č. př. 773/27⁷; bronzová mince, K. ŘÍMSKÁ-NOVOVĚK, M Most 4006, předáno 15.11.1891. - Přeslen a dva brousky, K. NEURČENA, M Most č. př. 531/27, 65/27, 66/27, předáno 1.5.1892. - Kamenná sekerka, NEOLIT-ENEOLIT, M Most 4928, předáno 1.8.1893. - 2 brousky, přeslen a 3 kameny, K. NEURČENA, M Most č. př. 68/27, 69/27, 502/27, 68/27, 430/27, 429/27; kamenná sekera, NEOLIT-ENEOLIT, M Most č. př. 67/27; 2 železné šípky, K. HALŠTATSKÁ-STŘEDOVĚK, M Most 5133, 5154; bronzová spona a fragment další, 2 kusy bronzové pasové zápony, bronzový kroužek a vybíjením zdobený plech, K. LATĚNSKÁ, M Most č. př. 672 až 675/27, předáno 6.2.1894. - 5 přeslenů a kamenné závaží, K. NEURČENA, M Most č. př. 473 až 476/27, 518/27, 436/27; fragment kamenné sekery, NEOLIT-ENEOLIT, M Most 5480; fragment kamenného sekermlatu, ENEOLIT-D. BRONZOVÁ, M Most č. př. 70/27; nádoba, K. KNOVÍZSKÁ, M Most č. př. 342/27, železná šipka, K. HALŠTATSKÁ-STŘEDOVĚK, M Most 5481, předáno 26.8.1894. - 2 parohy, K. NEURČENA, M Most č. př. 821/27 a 828/27; nádobka, PRAVĚK, M Most č. př. 459/27, předáno 28.7.1899².

VII. Poloha neznámá

Brousek, K. NEURČENA, M Most č. př. 109/27, předán 27.10.1889. - Bronzová spirálka, D. BRONZO-

VÁ?, získalo M Teplice r. 1899, předmět se nezachoval³. - Neurčitý předmět, K. NEURČENA, NHM Wien 7778, brousek na ratiště šípů, zrnotěrka a hrnek, PRAVĚK, M Most č. př. 438/27, 966/27, 269/27; 3 bronzové jehlice, D. BRONZOVÁ?, M Most č. př. 619a/27, 671/27; bronzový drátěný náramek a 2 zlomky bronzového drátu, D. BRONZOVÁ-STŘEDOVĚK, M Most č. př. 666/27, 614/27, 622/27; 2 bronzové jehlice, K. ÚNĚTICKÁ, M Most č. př. 619/27, 621/27; bronzový řetěz, bronzová součást opasku, 2 bronzové spony a fragment další, K. LATĚNSKÁ, M Most č. př. 613/27, 620/27, 615/27, 623/27, 616/27; fragment bronzové spony, K. ŘÍMSKÁ, M Most č. př. 617/27, vše bez bližších nálezových okolností².

Poznámka:

Již okolo roku 1863 byly nalézány archeologické předměty na rozloze půl čtvereční míle mezi Nehasicemi, Velemyšlevisí a Moravěvsi. Bylo na ně naráženo při odkopávání úrodné popelovité hlíny a jsou v literatuře charakterizovány jako nálezy z pohřebiště⁶. V pramenech (NZ č. j. 425/51 ArÚ Praha) figuruje neolitické sídliště, k existenci kterého nebylo zjištěno nic bližšího.

Literatura:

1 - Velímský a kol. 1986, 179, 183 a 199; NZ č. j. 140/78, 2 - Preidel 1934, 135-137, 3 - Budinský 1977, 91. 4 - Nohejlová-Prátová 1955, 199, 5 - Födisch 1866, 63-64; NZ č. j. 569/45, 6 - Anonymus 1863, 285, 7 - Preidel 1928b, 256, 8 - NZ č. j. 4493/46 ArÚ Praha.

19

SABĚNICE, okr. Most

I. Trať "U luk"

Keramika, K. MOHYLOVÁ?, KNOVÍZSKÁ, HRADIŠTNÍ, sběr P. Brauna a J. Mušky r. 1974, Expozitura ArÚ Most č. př. 15/74¹.

II. Pole Josefa Knoblocha, ppč. 104

Paroh, K. NEURČENA, M Most 674, údajně z jámy, předáno 9.9.1888². - Bronzová sekera, K. MOHYLOVÁ, M Most č. př. 1291/27, předáno 30.10.1889². - 2 kamenné sekery, NEOLIT-ENEOLIT, M Most č. př. 73/27 a 74/27, předáno 2.8.1891². - Bronzová sekera, K. MOHYLOVÁ, M Most č. př. 1294/27, předána 31.5.1894². - Bronzová sekera, K. MOHYLOVÁ, dar majitele pozemku 21.8.1900, M Teplice K 2480³. - Nádoba, 2 zrnotěrky, tkalcovské závaží, paroh a střepy, K. KNOVÍZSKÁ, získal A. H. Fassl 10.4.1901, kromě nádoby nezachováno, M Teplice č. př. 32-1/75^{3,5}. 2 kamenné sekery, NEOLIT-ENEOLIT, získány 8.9.1901, M Teplice K 2478, 2479³. - 10 bronzových seker, K. MOHYLOVÁ, depot, údajně získán roku 1902⁴. - 40 bronzových seker, K. MOHYLOVÁ, depot původně uložený v nádobě, nalezen v květnu 1904, 39 kusů předáno do M Most a jeden do M Litoměřice^{2,4,6}. - Střepy z nádob a mazanice, K. KNOVÍZSKÁ, sběr 17.5.1904, M Teplice K 2481 až 2483, č. př. 32-3 a 4/75^{3,4}. - 35 bronzových seker, K. MOHYLOVÁ, depot původně uložený v nádobě, M Most^{2,6} (obr. 4).

III. Poloha neznámá

Bronzová sekera, K. MOHYLOVÁ, získána 28.5.1916,

M Duchcov, bez i. č. - 2 bronzové jehlice a bronzový nůž, K. KNOVÍZSKÁ-ŠTÍTARSKÁ, získáno v červenci 1932, M Most č. př. 385/27a, 385/27b, 384/27². - Bronzová sekera, K. MOHYLOVÁ, M Korneuburg, bez bližších nálezových okolností^{2,7}.

Poznámka:

O nálezech z pole J. Knoblocha předávaných do M Most píše v deníku A. Pobel (9.2.1900).

Literatura:

1 - NZ č. j. 685/76 ArÚ Most; Velímský a kolektiv 1986, 176, 184 a 204; 2 - Preidel 1934, 154-157, 3 - Budinský 1977, 96; NZ č. j. 1707/74, 4 - Deník A. Pobela 19.5.1904, NZ č. j. 2594/53, 5183/50 a 2706/70 ArÚ Praha, 5 - Deník A. H. Fassla 10.4.1901, NZ č. j. 5184/50 ArÚ Praha, 6 - Preidel 1928, 196; Anonymus 1929, 65, 7 - Franz 1933, 40; NZ č. j. 2805/48 ArÚ Praha.

Soupis použité literatury

Anonymus 1863:

Zprávy o schůzkách archeologického sboru Musea kr. Českého, PA V, 284-286.

Anonymus 1929:

Berichtigung, Sudeta V, 65.

Budinský, P. 1977:

Příspěvky k pravěku Podkrušnohoří ve sbírce teplického muzea. Teplice.

Födisch, J.E. 1866:

Pohřebiště a žároviště v Žatecku, PA VII, 62-66.

Franz, L. 1933:

Böhmische Funde in Ausland, Sudeta IX, 39-40.

Nohejlová-Prátová, E. 1955:

Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. Praha.

Preidel, H. 1928:

Funde der älteren Bronzezeit aus der Umgebung von Brůx, Sudeta IV, 195-197.

Preidel, H. 1928a:

Schnurkeramische Funde des Stadtmuseums in Brůx, Sudeta IV, 89-103.

Preidel, H. 1928b:

Die Abwanderung der Markomannen, PZ XIX, 250-268.

Preidel, H. 1934:

Die urgeschichtlichen Funde und Denkmäler des politischen Bezirkes Brůx. Brůx.

Velímský, T. a kol. 1986:

Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1973-1982. Praha.

Weinzierl, R. von 1897:

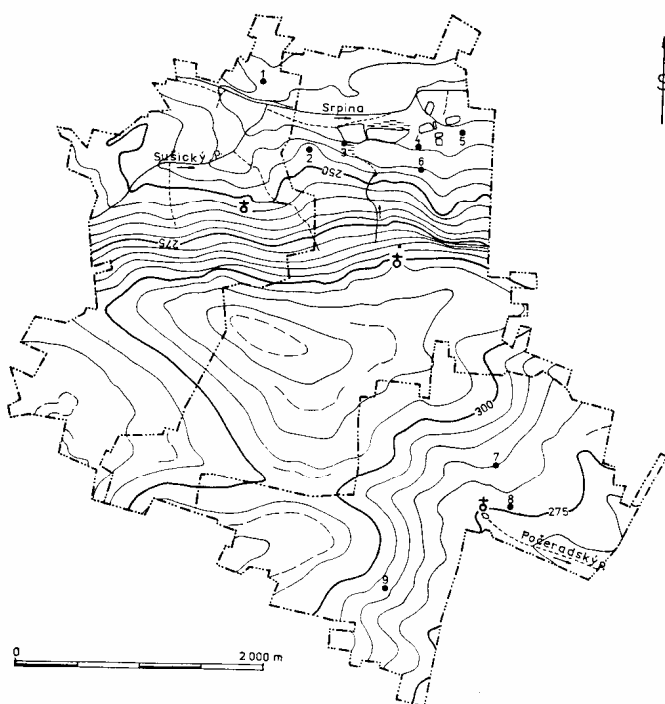
Prähistorische plastische Thonfiguren aus Böhmen, ZfE XXIX, 246-260.

JAK JE TO STARÉ...

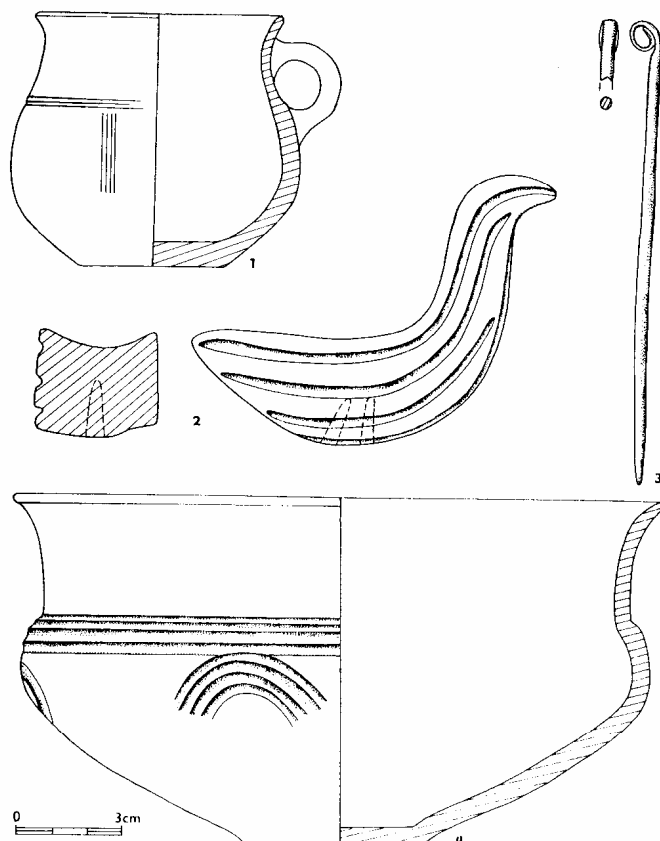
starší a střední doba kamenná 1 000 000-6500 př.n.l.	
mladší doba kamenná 5500 - 4000 př.n.l.	
pozdní doba kamenná 4000-2200 př.n.l.	
doba bronzová 2200 - 800 př.n.l.	
doba železná 800 - 0 př. n.l.	
doba římská a doba stěhování národů 0 - 500 n.l.	
raný středověk 500 - 1200 n.l.	
vrcholný středověk 1200-1500 n.l.	

Obr. 1. Schéma časového zařazení jednotlivých pravěkých a středověkých období. Návrh a kresba P. Meduna.

21

Obr. 2. Mapa zjištěných archeologických nalezišť na katastrech Havraně, Moravěvesi a Saběnic. 1 - Saběnice I a II, 2 - Havraň V, 3 - Havraň III, 4 - Havraň I a II, 5 - Havraň IV, 6 - Havraň VII, 7 - Moravěves V, 8 - Moravěves I, 9 - Moravěves IV. Kolečka s křížky značí polohu kostelů jednotlivých obcí. Podle podkladů autora vyhotovil R. Krivánek.

22

Obr. 3. Příklad kresebné dokumentace nálezů z polohy Havraň VII. 1 - hrnek, únětická kultura, M Most, č. př. 261/27, 2 - hliněná plastika labutě, knovízská kultura, M Most, č. př. 934/27, 3 - bronzová jehlice, únětická kultura, M Most, č. př. 707/27, 4 - mísa, knovízská kultura, M Most, č. př. 319/27. Kresba H. Jonášová.

Obr. 4. Vzorek bronzových seker ze saběnických depotů uložených v mosteckém muzeu, kultura mohylová. Foto R. Polánek.

23

VÝZNAČNÉ DRUHY ROSTLIN V HAVRANI A OKOLÍ

Mgr. Jaromír Sládek, Okresní muzeum Most

Průzkum rostlinstva provedený v uplynulých několika letech v obci Havraň a v jejím okolí ukázal, že se na některých místech dosud zachovaly zbytky přirozených rostlinných společenstev.

Ve starých sadech a na zbylých loučkách v obci a při jejích okrajích se dosud vyskytují význačné luční druhy. Na zbytku louky na levém břehu Srpiny pod obcí rostou i některé druhy vlhkomilné.

V lese se starými duby a borovicemi nebylo zaznamenáno mnoho význačných lesních bylin a keřů. Je tu přemnožen bez černý a místy i kopřiva, což svědčí o nadbytku dusíkatých látek v půdě.

Na několika místech se vyskytují i rostliny slanomilné (halofyty), jejichž výskyt dokazuje vysoký obsah solí v půdě (hlavně hořké soli, siranu hořečnatého), které se uvolňují ze zdejších nadložních jílu.

Na polích nad obcí byly zjištěny i některé vzácnější druhy plevelů. Na místech člověkem narušených a opuštěných, např. v pískovně nad lesem, roste mnoho rostlin rumištních (ruderalů).

Vzhledem k poloze obce se zde málo vyskytují rostliny teplomilné a současně suchomilné (xerothermní druhy).

Ze vzácných a zákonem chráněných druhů byl zaznamenán xerothermní kozinec dánský a halofytní kuřinka solná.

Význačné druhy rostlin byly zaznamenány na následujících lokalitách.

1. V obci u bývalé železniční trati (směr Malé Březno).

2. Sad v obci proti čp. 115 a 106, mezi silnicí a roklí.
3. Sad a loučka nad obcí při cestě vedoucí od domu čp. 109.
4. Loučka v zatáčce silnice k Moravěvsi, nad domem čp. 130.
5. Pískovna nad obcí, nad lesem, vpravo od cesty do Koporče.
6. Les východně od obce.
7. Násep bývalé železniční vlečky mezi rybníky pod obcí.
8. Louka na levém břehu Srpiny pod obcí, západ. od silnice.
9. Cesta ze Saběnic mezi bývalou tratí a Srpinou, z. od Havraně.
10. Trasa bývalé tratě záp. od obce, k můstku přes Sušanský p.
11. Úhor v poli nad obcí, západně od silnice do Žatce.
12. Pole nad obcí mezi kostelem a žateckou silnicí.

SEZNAM VÝZNAČNÝCH DRUHŮ

(s udáním výskytu číslem uvedených lokalit):

Bedrník obecný 3, čičorka pestrá 10, čistec bahenní 8, 11, drchnička rolní 12, heřmánek pravý 5, hlaváček letní 10, hluchavka objímavá 12, hrachor hlízatý 11, hvozdík kartouzek 10, chřastavec luční 4, chrpa luční 3, javor babyka 6, jestřábník Bauhinův 5, jestřábník chlupáček 4, jestřábník savojský 7, 10, jetel jahodnatý (halofyt) 1, 3, 9, jetel ladní 4, kakost luční 4, 7, 8, 10, kamyšík přímořský shloučený (halofyt) 8, 9, karbinec evropský 8, komonice zubatá (halofyt) 1, 3, 8, 11, kontryhel pastviný 2, kopretina bílá 4, 5, 10, kozí brada luční 5, kozinec dánský (§) 4, krvavec menší 10, kuřinka

solná (halofyt, §) 9 (v roce 1990 cesta zavezena vypáleným jilem a další existence kuřinky solné tím ohrožena), kyselka obecná 4, 10, lnička maloplodá 10, máčka ladní 4, medyněk vlnatý (tráva) 5, mochna stříbrná 4, 10, oman britský (luční) 8, orobinec šířolistý 11, ostrice žitná (halofyt) 1, ovsíř luční 4, pampeliška podzimní 10, pampeliška srstnatá 4, pipla osmahlá 10, pryšec drobný 11, rožec rolní 2, 4, 10, strmobýl lysý 10, šťovík přímořský 7 (pod náspem na břehu rybníka, směrem k silnici do Mostu), tetluha kozí pysk 11, trýzel tvrdý 7, třezalka tečkovaná 7, 10, 11, turan ostrý 5, vikev čtyřsemenná 5, vikev tenkolistá 4, 10, zdravínek červený 11, zeměžluč spanilá (halofyt) 1, 9, zvonek okrouhlolistý 10, zvonek řepkolistý 5.

POHLED NA HAVRAŇ OČIMA EKOLOGIE

RNDr. Jindřich Paukert, ÚKE ČSAV Most
ing. Aleš Janeček, OÚ Most

Obec Havraň je součástí přírodní oblasti zvané Mostecká pánev (také Chomutosko-Ústecká). Je to významný geomorfologický celek, ohraničený Krušnými horami, Doupovskými vrchy, Džbánem a Českým středohořím. Vlastní pánev měří 1200 km², celé území 2600 km². Pásmo Krušných hor tvoří podél severozápadního okraje pánve souvislou hradbu a zvedá se průměrně o 500 m nad údolní polohy, jejichž nadmořská výška se pohybuje kolem 200-300 m. Jižní okraj kotliny ostře vymezují poměrně vysoké kopce Českého středohoří. Pánevská oblast převyšují o 250-300 m. Pánev je tu široká asi 7-10 km.

Imisní poměry v Havraní

Havraň se nachází na okraji imisní zóny, na okraji průměrného "imisního oblaku" a poloha obce na svahu a návrší, otevřená vzdušnému proudění, umožňuje vyvětrávání a nemůže zde prakticky docházet k hromadění imisí. Svědčí o tom také naše terénní průzkumy z konce 70. let, kdy jsme zjistili, že volně žijící zvířata, nacházející se v izočáře, na níž leží obec Havraň, jsou vystavena několikanásobně nižší imisní zátěži, než např. zvířata z lokality Lom, Radčice, Libkovic, výsypka Růžodol apod. Např. obsah fluoru ze spalovacích procesů byl v tělních exkrementech zvířat z těchto lokalit až desetkrát vyšší. Podobné tomu bylo i s obsahem těžkých kovů v srsti.

Poněkud horší je situace v oblasti hlukového znečištění. Obyvatelé jsou v posledních letech více obtěžováni těžebními aktivitami z lomu Vršany, vzdáleném asi 3,5 km. Jde zejména o hluk z pásové dopravy. Jak u imisní, tak i v případě ostatních zátěží, plynoucích z antropogenních zdrojů, je záruka postupného zlepšení podle průběhu asanačních zdrojů.

Z ekologického hlediska bylo nevhodné odstranění alejí, remízků a rozptýlené zeleně. Vytvořením velkých honů vzniklo v této otevřené lokalitě nebezpečí větrné eroze. Stejně tak je zapotřebí vést promyšlené hospodaření s vodními zdroji. Těmito otázkami se zabývá

Ekoprogram Státního statku Most

Ekoprogram Státního statku Most je perspektivní studie tvorby krajiny na ekologickém základě. Výsledek bude mít významný vliv na utváření životního a pracovního prostředí všech občanů. Program má několik etap a každá z nich řeší určitou část území

Klimatická data

Klimatické poměry jsou určovány závětrnou polohou v deštovém stínu Krušných (i Doupovských) hor. Havraň leží v oblasti s průměrnými teplotami vzduchu: roční 8 °C, lednové -2 °C, dubnové 8 °C, červencové 18 °C a říjnové 8 °C. Průměrné teploty v dubnu až září 14 °C, v dubnu až červnu (vegetační období) 12 °C a v červnu až srpnu (vegetační období) 17 °C.

Průměrný úhrn srážek za rok: 450 mm (v Krušných horách až 1100 mm). V lednu 40 mm, v dubnu 40 mm, v červenci 70 mm a v říjnu 40 mm. V dubnu až září 300 mm, v dubnu až červnu (vegetační období) 150 mm a v červnu až srpnu (vegetační období) 200 mm. Průměrný počet dní se sněhovou pokrývkou - listopad - duben 40. Průměrný počet dní s bouřkou 20, průměrný počet hodin s bouřkou 40. Průměrné datum květu třešně - před 120. dnem šeriku - před 130. dnem a žloutnutí listů před 280. dnem. V letním půlroce je srážkový úhrn menší než 300 mm. Počet srážkových dnů 90 (v horách 120-130). Území, na němž leží Havraň, se tak řadí mezi nejnižší oblasti ČSFR.

Přesto však tato oblast patří poněkud paradoxně k nejoblaštější částem republiky. Průměrná oblačnost v % pokrytí oblohy je tu 70 % a v prosinci se blíží 90 %. Podkrušnohoří má tak nejméně slunečního svitu ze všech nejosídlenějších míst našeho státu. Avšak i za slunečních dnů je záření částečně pohlcováno a rozptýlováno tuhými a plynnými emisemi. Horotvorné a klimatické podmínky spolu s lidskými aktivitami dávají všechny předpoklady pro vznik ekokrizových jevů, vyvolávaných znečišťováním atmosféry.

okresu. Prioritu mají nejožehavější problémy. Jednou z těchto etap je projekt ekologizace zemědělské činnosti v Havraní. V první fázi projektu bude řešeno území jižně až jihozápadně od obce. V tomto prostoru byly v minulosti likvidovány všechny aleje kolem cest, remízky, keřové porosty, rozptýlená zeleň a krajina tak byla zcela obnažena. Následkem toho zde dochází k výrazné větrné erozi. Dalším ekokrizovým jevem je značný pokles počtu a druhů volně žijících zvířat-členovců, savců a ptáků. S tím souvisí zhoršení biologické regulace hmyzích a ostatních škůdců.

Cílem projektu "Havraň" je vybudovat kolem hlavní silnice aleje stromů, doplněné nižšími, ušlechtilými křovinami tak, aby plnily jak ochrannou, tak i estetickou funkci. Podobně budou osázeny i vedlejší silnice a cesty. Počítá se i s výsadbou účelových větroloňů a remízků.

K výsadbě jsou určeny většinou listnaté stromy a keře. Jehličnany budou vysazeny na rozcestí a na výjezdech z polí, kde budou zároveň plnit i funkci orientačních bodů.

Akce bude řešit hned několik problémů. Dojde k výrazné změně estetické a hospodářské. Vysázené stromy a keře se opět stanou přírodním úkrytem pro zvířena a krajina ekologicky ožije.

Ve druhé části etapy bude podrobně řešena problematika území na západ a severozápad od Havraně. Do této části bude pravděpodobně začleněna i úprava Spriny tak, aby i ona začala plnit svou krajínotvornou funkci. Ve vzdálenější budoucnosti by měla být řešena i otázka obnovy rybníků v katastrálním území Havraně a jejich vhodné začlenění do krajiny. Se zahájením první fáze se počítá ještě v letošním roce. Nad dalšími etapami není prozatím jasno v oblasti financí, je však reálný předpoklad, že se situace

zlepší.

V dalších etapách programu bude řešeno území Liběšice, Lužice, Nemilkov, Líšnice. S ohledem na relativně nejméně dotčenou krajinu bude jako poslední oblast Bečov.

Závěrem zbývá dodat, že obec přestala být ohrožena likvidací v důsledku těžebních záměrů a čeká ji lepší budoucnost. Přejeme jí dobré vedení, pilné obyvatelé a bohatý a ekologicky vyvážený rozvoj. Pracovníci Ústavu krajinné ekologie ČSAV v Mostě jsou ochotni v případě potřeby přispět odbornou pomocí.

SOUČASNOST A BUDOUCNOST OBCE HAVRAŇ

Josef Majerčín, Obecní úřad obce Havraň

Současnost obce Havraň je výsledkem špatného plánování a lhostejnosti nadřízených orgánů. Obec se nachází ve stadiu sebezničení. Sebezničení tím, že obyvatelé zestárlí a mladí do obce nepřibívali, ba naopak z obce odcházeli. Obojí je příčinou nejisté budoucnosti obce.

Již od 50. let se z důvodu dolování uhlí předpokládá zánik obce. Třebaže bylo známo, že uhlí pod obcí je nekvalitní a nevědělo se, jaké bude jeho užití, SHD trvalo na vyuhlení sloje. V tomto případě jde o věc odborného posouzení, proto se o této záležitosti nebudu dále rozšiřovat. Snad jen tolik, že v případě, kdy dojde k záměru likvidovat obec, je zapotřebí říci jasně, kdy k tomu dojde a za jakých podmínek se v takové obci bude žít. V našem případě se to bohužel nestalo. Proto je obec taková, jaká je a lidé přestali věřit, že se něco změní.

27

V současnosti se vylepšuje koncepce plánování, a proto došlo i v případě naší obce k jasnějšímu výhledu. Zaslouhou poctivých občanů a společenských organizací se obec drží na hranici únosnosti společenského soužití.

Obec má 11 společenských organizací, a to je aktiv, který má autoritu. Máme dvě organizace dobrovolných hasičů, ČSCH, ČSŽ a další, které vytvářejí dobré podmínky společenského žití.

Obec má také školu a školku, která je vizitkou špatné koncepce plánování. Je to provizorium, které již slouží téměř 40 let. Slouží díky nesmírné obětavosti obecního úřadu a učitelé jak v ZŠ, tak v MŠ.

Obec také obhospodaruje bytový fond, který je v neutěšeném stavu. Z tohoto důvodu obec stárne, neboť nemůže nabídnout kvalitní bydlení novým zájemcům. Zde je třeba se zmínit o Drobné provozovně při obecním úřadě v Havrani, která zajišťuje základní provoz bytového fondu.

Samozřejmě i rozhodné stanovisko obecního úřadu přispělo k tomu, že okresní úřad se obcí zabývá a přiděluje finanční dotace na obnovu obce. Obecní úřad má 10 poslanců a jeho práce je v souvislosti s obnovou obce náročná.

Obnova obce začala územní studií. Studii připravuje okresní úřad v Mostě ve spolupráci s obecním úřadem v Havrani. Zde se dostáváme k tomu, jakou obec čeká budoucnost.

Dle územní studie je budoucnost obce velice světlá. Obec by se měla stát příměstskou oblastí města Mostu. Pokud vše proběhne dle plánu, měla by se během 15 let rozrůst do počtu 1 000 až 1 200 obyvatel. V obci by mělo být vystavěno více než 100 rodinných domků. Měla by se realizovat nájemní výstavba. Obec bude mít kanalizaci s čističkou a nový vodovod.

STRUČNĚ ZE ŠKOLNÍ KRONIKY

Marta Frolíková, Základní škola Havraň

Státní obecná škola v Havrani byla zřízena v roce 1921. Byla jednotřídní a umístěna v budově místní německé školy. Ta byla postavena již v roce 1844.

Ve školním roce 1938-39 navštěvoval obecnou školu 31 žák v jedné třídě s pěti postupnými ročníky.

Se stavbou české školy mělo být započato již v roce 1938. Stavební projekt byl již schválen a základní kámen měl být položen na jaře následujícího roku.

Dne 7. října 1938 došlo k okupaci mosteckého okresu německou armádou. Většina obyvatelstva české národnosti se vystěhovala do vnitrozemí. Česká škola byla zavřena.

Ke znovuotevření české školy v Havrani došlo 2. června 1945. Vyučování, po nejnnutnějších úpravách v bývalé německé škole, zahájil pan Bohumil Paleček.

V dubnu 1955 byla zahájena stavba nové školy, ve které se začalo vyučovat již v září 1956. Byla postavena dřevěná školní budova s dočasnou životností. Ke stavbě zděné školy dosud nedošlo, přestože v okolních obcích byly pro nedostatek žáků postupně zavřeny výstavbné malotřídní školy. (Polerady, Líšnice, Židovice, Čepirohy.)

O naplněnosti havraňské školy výmluvně hovoří přehled o počtu tříd a žáků v období pěti let.

od - do	počet tříd	počet dětí
1945-50	15	475
1950-55	20	760
1955-60	50	1 317
1960-65	59	1 610
1965-70	40	780
1970-75	35	670
1975-80	18	380
1980-85	10	252
1980-85	10	172

Ředitelé školy: p.

Paleček Bohuslav, Kaiser Blahoslav, Kubánek Václav, Roubík Lubomír, Forejt Josef, Talich Josef, Brnovják František, Beneš Vladimír, Skalová Jarmila, Šimůnek Břetislav, Frolíková Marta

Učitelé havraňské školy: pí.

Hradilová, Fojtíková, Jechová, Valášková, Jungmanová, Plachá, Kříklánová, Kohoutová, Frouzová, Čermáková, Ptáčková, Moravcová, Štovičková, Fajtová, Stolfová, Faltysová, Kovaříková, Ovesná, Baudyšová, Adamovská, Lavičková, Kaliničová, Kunstová, Ščuková, Veselá, Antonínová, Štibichová, Krejčová, Mrnková, Wágnerová, Šolarová, Kubišová, Dolečková, Jenšovská, Pánková, Maršálková, Drahorádová, Skalická, Henrychová.

p. Tvrdík, Čermák, Švarc, Ptáček, Macák, Ovesný, Kumpe, Strihavka, Havlíček aj.

V havraňské škole je budoucnost této nevelké obce v jižní části Mostecká.

K VÝVOJI SEVEROČESKÉ HNĚDOUHELNĚ PÁNVE

Václav Sláma, Klub filatelistů Most

Bylo by jistě velmi zajímavé být v blízkosti mostecké krajiny asi před 50 milióny let a z bezpečné vzdálenosti sledovat její proměny, které zde probíhaly a jejichž výsledkem byl vznik Krušných hor, severočeské hnědouhelné pánve a Českého středohoří. Tyto proměny nevznikly najednou, probíhaly jistě velmi dlouho, celé věky, než se krajina dotvořila do dnešní podoby.

V tomto období vzniklo v naší krajině hnědé uhlí. Veliké lesní porosty, které se zde nacházely, byly zatopeny, zavaleny a bez přístupu vzduchu a při velkých tlacích dřevo postupně uhelnatělo a měnilo se v hnědé uhlí. Bohužel, žádný živý svědek v této době nezachytil průběhy těchto procesů a tak i dnes existují pouze hypotézy o vzniku uhlí, které se s postupem lidského poznání a zvyšováním úrovně vědy případně mění nebo doplňují. A přestože věda dokázala již mnohé vysvětlit, je stále ještě řada věcí kolem vzniku uhlí nevyjasněná. Přesto existuje k těmto hypotézám řada přímých důkazů. Jsou to otisky lístků, větviček, šišek, větví, případně kmenů, které dokazují existenci velkých listnatých i jehličnatých lesů, jejichž dřevo se změnilo v uhlí.

V době otevírání povrchového lomu S.K. Neumann v Horním Lomu nacházelo se v nadloží uhlí veliké množství otisků těchto pozůstatků ze stromů. Zajímavé byly například hematitové pecky, zploštělé koule různé velikosti, ve kterých byla uvnitř křída a v ní zuhelnatělá borovicová šiška. Pokud se do vnitřku koule nedostala voda, byla šiška zuhelnatělá, v opačném případě byla vyplavena, vylouhována a vznikl její prostorový otisk.

Člověk se v naší krajině objevil mnohem později. Za nejstarší stopy osídlení je možno považovat lokalitu u Bečova. Podle provedeného archeologického průzkumu jde o jedno z nejstarších osídlení v naší republice i ve střední Evropě. Nalezené předměty a zejména zbytky chatrče jsou velmi staré. Jejich stáří se odhaduje na 40 000-250 000, snad i více let. Samotná chatrč je dnes považována za jeden z nejstarších lidských obydlí ve střední Evropě.

Tento zde žijící člověk, i když už je řazen do kategorie rozumných, nám nezanechal žádné písemné záznamy z jednoduchého důvodu, neznal dosud písmo.

První písemná zmínka o mosteckém území je z kroniky, kterou napsal kronikář Kosmas, žijící v 11. století. Ve své kronice se zmiňuje o tvrzi, kterou nazývá Patinsky Pons Gnevin, což v češtině znamená Most Hněvův. Tato tvrz měla chránit obchodní stezky do Saska, zejména soustavu mostů, které umožňovaly cestu přes močály nacházející se v okolí Komořanského jezera. Toto jezero, velmi mělké, se rozlévalo až k Mostu a jeho zbytky byly vysušeny až v minulém století. Nálezy rybářského člunu a jiných předmětů na jeho březích dokazují rovněž velmi staré osídlení.

Je možno tvrdit, že Most s jeho dřevěnou, později kamennou, tvrzí byl od počátku současného tisíciletí důležitým opěrným a ochranným bodem královské i zemské moci. Tento význam Mostu poklesl výrazně po válce třicetileté.

Od druhé poloviny 19. století je krajina Mostecká i veškerá hospodářská činnost výrazně ovlivňována těžbou uhlí. První písemná zmínka o uhlí vůbec je z městské knihy Duchcova z roku 1403. Pak existují ještě další zmínky o uhlí, avšak důležité je zejména císařské privilegium k těžbě uhlí, které v roce 1613 obdržel mostecký občan Jan Weidlich. V té době

byla těžba provozována u Hrobu a Havraně. Přesné umístění těchto lokalit bude již asi velmi těžké určit, nabízí se však myšlenka, zda nejde o místo uprostřed obce Havraň, kde se stále ještě nachází menší rokle, jejíž vznik není dosud vysvětlen. Je tedy zřejmé, že na Mostecku mají a budou mít geologové a zejména archeologové ještě dlouhou dobu hodně práce, aby pomohli vysvětlit, upřesnit a doložit některé domněnky, teorie a hypotézy.

Větší rozvoj těžby začíná až v závěru 18. století, ale zejména pak ve druhé polovině 19. století. Hlavními příčinami jsou vynález a používání parního stroje a rozvoj průmyslové výroby, která se v celé severočeské hnědouhelné pánvi soustřeďuje. Vždyť jen v Mostě vznikla řada průmyslových podniků jako cukrovar, lihovar, cihelny apod. Významnou úlohu v rozvoji důlní těžby sehrál i rozvoj železniční dopravy, která sama zvýšila jeho spotřebu, ale zejména zajistila rozvoz uhlí do ostatních území Čech i sousedního Saska.

Rozvojem těžby uhlí i rozšířením průmyslu ve II. polovině 19. století došlo k vzniku nových pracovních příležitostí. Do území se přistěhovaly z vnitrozemí tisíce lidí. Došlo k značnému nárůstu počtu obyvatel jak v Mostě, tak i v ostatních obcích. Toto se týká mimo jiné Lomu, Ervěnic, Kopist, Komořan, Horního i Dolního Jiřetína, Souše, Záluží a dalších. Výstavba domků i kolonií se prováděla podél potoků, silnic i železničních tratí, které musely být chráněny nevytěženými pilíři.

V období let 1918-1938 i v letech II. světové války těžba uhlí pokračovala. Postupně se však začala rozšiřovat těžba v povrchových lomech, kde bylo možno nasadit mnohem účinnější a výkonnější mechanizaci, přičemž však dochází k úplnému narušení krajiny, likvidaci osídlení i ostatních povrchových

staveb. Zejména v posledních letech došlo k vysídlení a likvidaci celé řady obcí a k vzniku několika velkých výsypek skrývaných zemin. Těžba v hlubinných dolech se postupně omezuje na prostory s nehlouběji uloženými zásobami uhlí. V období II. světové války byly v území postaveny chemické závody, zaměřené na výrobu pohonných hmot a svítiplynu z uhlí. Tyto výroby byly již zrušeny a nahrazeny zpracováváním ropy. V současné době je uhlí zčásti vyváženo do jiných území republiky, zčásti zpracováváno v tepelných elektrárnách a teplárnách.

V okrese Most jde o teplárnu v Komořanech a elektrárny v Chemických závodech. V sousedních okresech se pak nacházejí další elektrárny spalující hnědé uhlí z pánve, Počeradý, Tušimice, Prunéřov a Ledvice. Tyto elektrárny jsou jednou z rozhodujících příčin zhoršeného životního prostředí, protože některé exhalace nezachycují dosud vůbec a některé zachycují nedostatečně. Jde zejména o sloučeniny síry ale i jiné škodliviny, které jsou ve značném rozsahu vypouštěny do ovzduší.

Další výhled těžební činnosti není dosud vyjasněný. Bude závislý na ostatních proměnách průmyslu. Zřejmě dojde ke stagnaci, respektive i k postupnému omezování těžby, což však bude závislé jak na úsporách energie v celém hospodářství, tak zejména na vývoji jiných zdrojů energie, především na výsledcích jaderných elektráren.

STODVACET LET POŠTY V HAVRANI

Václav Stodola, Klub filatelistů Most

Na počátku XIX. století spojovala Most se Žatcem pojižděná pošta. Projížděla Havraní asi v 10.00 hodin dopoledne ve směru na Žatec a asi ve 4.00 hodin odpoledne na Most. Potřeba stanice k přepřahání byla jedna z příčin, proč v Havraní byla zřízena pošta. Dalším důvodem byl rozvoj těžby v obci a okolí, které měly potřebu rychlejšího spojení. Proto byl na žádost obecního úřadu v Havraní doporučen c.k. okresním hejtmánství v Mostě, zřízen c.k. Poštovním ředitelstvím v Praze dne 21.6.1869 c.k. poštovní úřad v Havraní. Prvním poštmistrem byl jmenován Josef Stopfkuchen. Doručovacím obvodem zřízené pošty bylo: místní obec Havraň, 14 šachet v obci, Koporeč, Lišnice, Moravěves, Nemilkov, Saběnice, Blažim a Malé Březno.

Za uplynulých 120 let prošla pošta v Havraní mnoha změnami a událostmi. V roce 1881 byl v Havraní zřízen telegrafní úřad. V roce 1897 je uváděn výdělek PÚ 2 413,- K a TÚ 495,- K, celkem 2 908,- K. V tomto roce bylo na tehdejším mosteckém okrese 21 PÚ a 9 TÚ. Zdejší TÚ se řadil na 3. místo ve výdělku za Most a Litvínov. Za TÚ Havraň následovaly TÚ Brandov, Nová Ves v Horách, Záluží, Dolní Jiřetín, Horní Jiřetín a Ervěnice. V té době byly používány na poště úřední jazyky němčina i čeština, které ovládali zaměstnanci pošty.

V roce 1899 byla zavedena jedna jízda koňského povozu denně na poštovní úřad do Mostu. Tato jízda byla zastavena 31. května 1909 proto, že byla pošta převážena drahou Počeradý - Vrskmaň z PÚ Chomutov. Povinností pošty v Havraní bylo 3x denně docházet pro poštovní zásilky na nádraží Havraň.

Od 1.8.1910 nastoupila funkci poštmistrové Johana Richtrová, která sloužila až do důchodu v roce 1923. Vlivem separatistického hnutí Deutschböhmen nebylo v severočeském pohraničí respektováno zřízení Československé republiky 28. října 1918. V Ústí nad Labem bylo zřízeno ředitelství pošt, jež bylo řízeno z Německa. Pod toto ředitelství spadaly pošty, které měly německé vedení. Až teprve po obsazení pohraničí československou armádou byla i zde nastolena vláda ČSR. Dokladem podřízenosti pošty Havraň Poštovnímu a telegrafnímu ředitelství v Praze je dopis z 21. prosince 1918.

Do německého záboru pohraničí se v Havraní vystřídali další 3 poštmistři. Těsně před zábohem Havraně v roce 1938 byla pošta a četnická stanice přestěhovány do Loun.

V době záboru v roce 1946 se pošta přestěhovala z domu čp. 90 do čp. 57, do budovy pošty, kde se nachází dodnes.

Na počátku května 1945 byla pošta Němci opuštěná. Národní výbor Havraň dosadil 5. května slečnu B. Krejčovou jako telefonistku na poшту. Držela se zde nepřetržitě služba. Poválečná doba si vyžadovala mnohá opatření, aby se co nejdříve konsolidoval život v obci. Ve funkcích poštmistra se vystřídali pánové Eisner, Procházka a Vaníček pouze do února 1946. Až teprve pošt mistr Gustav Hynek zde působil do roku 1950.

V poválečných letech rozšiřovala pošta svoji činnost: prováděla dvojí měnovou reformu nejdříve v roce 1945, kdy se měnily marky za Kčs a poté v roce 1953, pro státní statky organizovala pravidelné ranní dispečinky o postupech prací, zavedla Poštovní novinou službu, sdruženě inkaso a další služby uživatelům.

V současné době na poště Havraň jsou vedle pošt-

mistrové dvě doručovatelky, které doručují poštovní zásilky v Havraní, Saběnicích, Moravěvsi, Koporečí, Nemilkově a Líšnici.

21. června 1989 uběhlo 120 let od zřízení pošty v Havraní. Klub filatelistů Most spolu s tehdejší MNV Havraň a Okresní správou spojů Most připravily důstojnou oslavu tohoto výročí. Ve spolupráci s Okresním muzeem Most, Okresním archívem Most, ONV Most a Poštovním muzeem Praha byla uspořádána výstavka filatelistických, archívních a muzejních exponátů majících vztah k obci a k poště. Při slavnostním zahájení výstavy přednesli žáci místní školy pěkné kulturní pásmo. V následující besedě seznámila ředitelka OM p. PhDr. Pokorná s dějinami obce. Pan Václav Stodola ve své přednášce 120 let pošty v Havraní seznámil přítomné s jejím vývojem. O historii poštovníctví a současných úkolech spojů hovořil pracovník OkSS Most p. Černý. Tehdejší předseda MNV p. Majerčín hovořil o perspektivě obce. Současným i bývalým zaměstnancům pošty Havraň a dalším, kteří se zasloužili o uspořádání oslav, předali zástupci OkSS Most pamětní listy. K oslavám byl zhotoven kašet, kterým se 21.6.1989 razítkovaly celistvosti.

Proběhlé oslavy a besedy ukázaly, že lidé na vesnici mají zájem o historii své obce i své pošty, což dokázali svojí hojnou účastí.

K oslavám 710 let obce Havraň se uskuteční podobná výstava i s kašetem, který bude používán na zásilky ve dnech oslav.

V současné době se připravuje výstavba nové pošty, protože kapacita dosavadní telefonní ústředny nedovoluje rozšíření účastníků a nynější budova pro novou ústřednu nevyhovuje velikostí ani technickým stavem.

Pošta v Havraní vždy sloužila potřebám občanů obce i celého doručovatelského obvodu. Měla a má

velký podíl na veřejném životě v obci. Za tuto činnost je nutné bývalým i současným zaměstnancům pošty Havraň poděkovat.

HAVRAŇ NA POHLEDNICÍCH

Ing. Jiří Mencl, Klub sběratelů kuriozit Praha

Řada zajímavých pohlednic, které se podařilo získat pro tuto publikaci, nám dává příležitost připomenout si alespoň ve stručnosti, jak pohlednice vznikla.

Vyvinula se z korespondenčního lístku, který na našem území v rámci Rakouska-Uherska spatřil světlo světa dne 1. října 1869. A jako datum vzniku pohlednice se uvádí 16. července 1870, tj. den, kdy oldenburský knihkupec a tiskař odeslal svým příbuzným do Marienberku korespondenční lístek, na němž nechal vytisknout obrázek kanonýra. Bouřlivý rozvoj výroby pohlednic pak nastal od roku 1880. Od té doby můžeme o nákladech vydávaných pohlednic mluvit přímo v astronomických číslech. Za zmínku ještě stojí ta skutečnost, že až do roku 1900 byly pohlednice na rubové straně označovány jako korespondenční lístek.

Bylo by jistě zajímavé vědět, kdo a kdy vydal první pohlednici Havraně. Dvě nejstarší, uveřejněné v této publikaci, byly adresátům odeslány v roce 1898 a 1899. Jejich původ může být ovšem staršího data.

A tak tedy díky vynálezu pohlednice víme, jak vypadala a jak se vyvíjela obec Havraň od konce minulého století. Ve srovnání s dneškem věnovali

totiž výrobci pohlednic v minulosti mnohem větší pozornost i těm nejmenším obcím. Nespokojili se jen s celkovými záběry, ale objektivы fotoaparátů zaměřovali i na jednotlivé budovy, zejména na školy, hostince, nádražní budovy, ale i tovární objekty apod. Pohlednice Havraně jsou toho nesporným důkazem. Díky této skutečnosti jsme si v každé obci mohli zakoupit ne jednu, ale hned celou řadu různých místopisných pohlednic. A ještě na jednu věc bychom rádi upozornili. Dnešní vydavatelé pohled-

nic u nás by se dali na prstech spočítat, zatímco v minulosti bylo vydavatelů nepočítaně, mnohdy i několik v jednom městě. Jen letmý pohled na rubové strany pohlednic z této publikace nám říká, že byly tištěny nejen v Mostě, ale i v Drážďanech, Vídni a jinde.

Závěrem bychom chtěli vyslovit přání, aby dnešní výrobci pohlednic věnovali zvýšenou pozornost i menším městům a obcím a zachovali tak budoucím generacím obraz života na konci 20. století.

Návrh nového znaku obce
autor: Jan Zášková

Vydal:	Obecní úřad Havraň Okresní muzeum Most
Redakční rada:	Josef Majerčín Václav Stodola PhDr. Libuše Pokorná
Tisk:	Středisko reprografie, Výpočetní technika, s.p. Most
Náklad:	1 000 kusů
Rok vydání:	1991
Cena:	